

84/2-632.1/6
A-285 АРЖАН АДАРОВ

АЛТЫН ЖЕРИМ
— АЛТАЙЫМ

255713

msl ~~of~~ 62
1-8

**КОНТРОЛЬНЫЙ ЛИСТОК
СРОКОВ ВОЗВРАТА**

**КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА**

Колич. пред. выдач _____

З. 5—100. Т. 15 млн. «Полиграфкнига»

23

**АЛТАЙДЫҢ БИЧИКТЕР ЧЫГАРАП
ИЗДАТЕЛЬСТВОЗЫНЫҢ
ТУУЛУ АЛТАЙДАГЫ БӨЛҮГИ · 1976**

АРЖАН АДАРОВ

ҮЛГЕРЛЕР

АЛТЫН ЖЕРИМ
—АЛТАЙЫМ

84(2=632.1)6-5

С (АЛТ)
А — 285

0

255713 ✓

Горно-Алтайская
область
БИБЛИОТЕКА

0

А $\frac{70403 - 018}{М 138 (03) 76}$ 105 — 76

© Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, 1976

5-ААО-АУА

ПОЭТ КЕРЕГИНДЕ КЫСКА СӨС

«Алтын јерим — Алтай» ...Бу сөстөрдн жагыс ла Аржан Адаров эмес, кажы ла алтай кижн айдар. Анчадала Алтайында узак-узак болбой, ыраак-ыраакта жүрүп, ойто јанып келгенде, жүректин сүүмјилү сызын не деер! Ада-Төрөл учун Улу жууда тирү артып, Алтайына јанып јеткендердинг көзининг јажын кем тоологон?

Аржан Адаров јер-телекеј үстинде көп јерлерде жүрген: төрөлистин төрт булуңында, гран да ары јанында. Је ол кайда ла болгондо, бойынынг Алтайын, алтай кижн болгонын качан да ундыбайтан. Ол керегинде онын бу бичиктеги үлгерлери керелейт. Ончо јоруктардаг Алтайына ойто јанып келгенде, ол сүүтен кырларын, төрөл албатызын жагыдаг көрүп ийгендий, азыйдагызынаг алты артык сүүл, јаркынду үлгерлер чүмдейт.

А. Адаровтын үлгерлеринде — онынг бастыра биографиязы. Је поэттин биографиязын ол кайда, кажы жылда чыкканыла, кандый школ, институт божотконыла, кандый организацияларда иштегениле темдектеерге келишпей јат. Онынг биографиязы — јаан поэтический айлаткыш: онынг сүүмјизи ле сүүгени, оморкогону ла кунукканы, онынг јадын-јүрүмге көрүжи ле философский санаа-шүүлгелери, онынг поэтический тапкырлары ла өзүми, кыскарта айткажын, — онынг бастыра поэтический творчествозы. Бу јанынан А. Адаров керегинде мынайда айдарга јараар: ол сүрекеј байлык поэтический биографиялу. Онынг творчествозы кычыраачыларды јылдан јылга там ла јилбиркедет, алтай поэзияны идеяно ло эстетически там ла байыдат.

Алтай поэзияда А. Адаров алдынан аңылу јолду. Онынг поэзиязын «јајым поэзия» деп айдарга јараар. Ол жүрегинде, санаазында не барын чике ле јајым айдарга кичејт. Кезикте келишкедий поэтический кебер

де бедреерге ого ой жок аайлу. Же ошкош ло онын поэтический сур-кеберлери билбүлү, онын айткан санаашуулгелери терег ле топ.

А. Адаровтын бу бичигинде сурекей сурлү ле чүмдү айдылган сөстөр көп. А. Адаров жаан жайалталу поэт болгону олордон жакшы билдирет. Же поэт жүрүмнөнг поэзия табары — ол бир керек. Эг ле учурлу неме — бу поэзия идеяно кайдаар ууландырылганы.

А. Адаровтын поэзиязынын граждaнственнoзун кычыраачылар азыйдагы да жуунтыларынан жакшы билер. Граждaнственнoсть ло поэзия А. Адаровтын творчествозында бирлик. Граждaнственнoсть онын бу жуунтыдагы жагыс ла публицистический үлгерлеринде эмес, онын лирикасында да иле билдирет.

КПСС-тин Генеральный качызы Л. И. Брежнев партиянын XXV съездинде айткан Отчетный докладында советский литературанын алдында турган сурекей жаан задачаларды чокум жартаган: бийик коммунистический идеяностьу болоры, албатыны советский патриогизмге, социалистический интернационализмге тазыктырары Совет орооныстын, совет албатыбыстын мактулу жолун художественный кеберлү эдип көргүзери, жонды жагыс жөнүлөргө көдүрери.

Бу жаан иште алтай поэт Аржан Адаров эрчимдү туружып турганын онын бу поэтический жуунтызы керелейт.

С. Суразаков,
филологический наукалардын
докторы, профессор

Эски өйдөг ырайдыс.
Ленин айткан чындыкла
Санаабыс чынын кемјийдис.
Ленин келер жүрүмнин
Мөңкүлигин керелейт.
Онын сүрин керептер
Жылдыстарга јетирет.
Бистин ару күүнибис
Бүгүңги бирлик чындыкта,
Келишкен кайран ырыста,
Карындаштыкта, каруузышта.
Јуулар билбес өй келер,
Кижн өлтүрбес күн келер.
Каралаш билбей жүрерис,
Каргыш сеспей өзөрис.
Ого Ленин иштеген,
Өштүннн огына кестирген.
Билерим: келер өйлөр
Ленинннн көрүжиле келер,
Ойгор билижиле келер.
Олор јүсјылдарды өдүп,
Бистин жүректеристе
Јалбыштый јажына күйер.

1972—1976 јј.

ЈЕНҮНИҢ МААНЫЗЫ

Карган јуучыл медалин тагынып,
Катап ла бүгүн стройло базат.
Кайылбас кар чачка да түшсе,
Кажайган бажын омок тудат.
Өлөңлө өскөн траншей түбинен
Өлгөн јуучылдар ойто ло турат.
Јенүннн маанызы алдыла олор

Жерге тийбей, жеңил ок базат.
Канду жууларды өткөн маанылар
Катап ла бүгүн кейде элбирейт.
Жуучылдар аттары ойто ло адалып,
Олор бүгүн стройго келгилейт.
Полкты ээчий полктор жиргилип,
Женүниг парады жеристе торгулат.
Жайымыс учун өлгөндөр базыды
Жүрегисте кенете жингиреп калат.
Карган жуучылдар — агалар, адалар
Качан да онбос мөңкүликке барат.
Одус жыл мынанг кайра, ыраакта
От-калапту эрлер болгон эди.
Өрткө күйбей, өлүмде өлбөй,
Оштүни жеңип, сүүнген эди.
Женүниг күнинде, тогузынчы майда,
Бастыра телекей жеңил тынган.
Жүрүм өлүмди жеңди дежип,
Жүрегис сүүнип, көзис жашталган.
Чурана жыгырап, медальдар шыгырап,
Уулдар ол тушта жыргаган ла эди.
Венада, Прагада буттары чылабай,
Бу ла улустар бийелеген ле эди.
Городтор, вокзалдар кожонго жыгырап,
Ол тушта албаты билинбей жыргаган.
От чечектерле тегерини жарыдып,
Ол күн Москва жүрегис жылыткан.
Ол күнди кижиге канайып ундыткан —
Женүлү, жаркынду тогузынчы майды?!
Майдыг чанкыр торко тегеризи
Мааны болуп, көксимде жайылды.
Одус жыл өдүп, ырап та калза,
Ойто ло жуучылдар стройло базат.
Олордыг чырайынанг орооным магы,

Онын мөңкүлик салымы танылат.
Карган жуучылдар кайралын тагынып,
Катап ла бүгүн парадка барат.
Женүнн маанызы олордын үстинде —
Тирүлер, өлгөндөр үстинде жайылат!

1975 ж.

АРГОНАВТТАР ЧЫЛАП

Алтын бедреген аргонавттар¹ чылап,
Алтайстан бис кайдаар барадыс?
Алтайдын туулары, алтын чылап,
Чагылып калганын көрбөй каладыс.
Жажына жай таланы бедреп,
Жаан ороонысты эбирип турадыс,
Жажыл мөштин бүринде конгон
Жайды кезикте сеспей каладыс.
Көзінде жылдысту тун ойногон
Көөркий кысты аярбай барадыс.
Өскө жерден та нени бедреп,
Өкпөөрип бис жүрүп каладыс.
Же тенгис те кечире ырап калзабыс,
Женес жытанган тууларыс түжелет.
Алтынды тапкан аргонавт чылап,
Алтайга жүрегис ойто ло мендейт.
Жеристин жаражы, элистин жакшызы
Ыраактан биске иле көрүнөт.
Сүүгеним деген сөстин бийиги

¹ Жебрен гректердин легендазы аайынча болзо, бир канча жалтанбас улус «Арго» деп керепле Кара талайды кечип, Кавказтын жеринег, Колхидадаг, алтын койдыг терезин бедреген.

Сүмер тууларга тен билдирет.
Оошкы жалбыштый чейне чечектин
Онбос өгин эмди ле биледис.
Орчыланда бис ас та болзобыс,
Одырган одыбыс барына сүүнедис.
Je түней ле, аргонавттар чылап,
Алтайыстан бис ыраакка жүткийдис.
Ак-жарык түбинен алтын эмес,
Артабас, өчпөс сүүжис экеледис.

1975 j.

ИШМЕКЧИ КИЖИ

Алдыма салган
Ажыга алкыш!
Жакшылаш сунган
Колыга алкыш!
Тегин кижиге,
Ишмекчи кижиге!
Күүнүн ару,
Сөстөрүн кару,
Күндий жарык,
Тенгеридий ачык.
Сенин ижингле,
Сенин ийденгле
Төрөлим байлык,
Салымы жарык!
Ончозы жарт,
Быжу ла чын:
Күн, жер, кижиге —
Өчпөс жаркын.
Бек ле жараш
Мында нажылык,
Күүн күүнге

Чике ле ачык.
Жүрүмниг
Тазылы — сен.
Өзүмниг
Ийдези — сен!
Алаканыг сениг
Көпти айдар,
Книга чылап,
Алдыма ачылар.
Анда поэма,
Баллада, кожонг.
Кычыр, ондо,
Ойгор болзонг.
Сениг айлында,
Ару тымыкта
Көпти саандым,
Ишмекчи нөкөр,
Жүрүмниг учурын,
Булгажы жоктон
Бойыма айдадым:
«Сананып көр.»
Сүме жок эрмекте,
Сүүнчилү көстө —
Бүткүл телекей
Иженип көр.
Күүниг жайым.
Көксинг кен, —
Каткыр, жырга!
Не де болзо,
Түбекке де түшсенг,
Таштабас мында.
Сениг ойгорыг
Түгенип эскирбес,
Сениг чындыгыг

Чактарга ўрелбес.
Ишмекчи адына —
Алкыш!
Иштенкей колына —
Алкыш!
Ишмекчи кижиге,
Улу кижиге!

1976 й.

КУЗИНЗЕ ОДЫ

Темирдинг узына, кару акама —
Кула Адаровко учурлап турум.

Темир-терсле тўжине уружып,
Терлеп, арып, акам жанат.
Арыган колдорын столго салала,
Ачу танкызын тартып, сананат.
Темирдинг узы. Јенгил эмес иш,
Деремнеде ол кемге ле керек.
Айга ракета уча да берзе,
Атка така тўней ле керек.
Таннаг ала энгирге јетире
Болот тўжиде маска ойнойт.
Домна эмес, кичинек кўрўкте
Темир кызарат, јенгил бўктелет.
Узанар турачак, ышту јабынчы.
Кижилик јолы мынаг башталган.
Улу заводтор јебрен таадазы,
Улус сеге мўргўп те туратан.
Ишмекчи кижиге энгилбес кўўнин
Оттон, темирден алган эмес пе?
Келер бийдўгиге революция сўстўрин
Маскалар ого айткан эмес пе?

Ончо улусты ырысту эдерге
Отты Прометей тапкан эмес пе?
Ол оттын агару жалбыжы
Поэт жүрегине камылган эмес пе?
Бийик ле салкындаак төрөл жеримде
Күзинзе оды жаркындап күйет.
Оны көргөмдө, жылу санаалар
Көксиме толуп, кожондый изидет.
Бис энгирде кичинек турада.
Куучын тымыкта табылу улалат.
Танкынын ыжы кейде айланып,
Көзүңкө салкын үргүлү табарат.

1976 ж. январь ай.

ЛЕНИН

Карангуй айлаткыш аразында
Кандый ла жылдыс күйүп жат.
Олордын кайкалду жаркыны
Бисти илбизин жарыдат.
Санаа жетпес ыраактан
Салымысла келип биригет.
Лажыл өлөңгө, каныска
Ларкын жүрүмди экелет.
Ак-жарыктын үстинде
Лылдыс жүректү улус бар.
Өлзө дө, жүректер изүзи
Лажына бисти жылыдар.
Олордын бирүзи — Ленин,
Күн жүректү — Ленин.
Ол жолысты жарыдат,
Кижилик тилинде макталат.
Улу орооныс уулдары
Онын сүрин апарар.

Кандый бир ыраак жылдыста
Кайкал эдип артырар.
Күн жүректү улустар
Жеристи түңгей жарыдар.
Мун жылдарды өткүре
Күйүп турар, жылыдар.

1975 j.

ЛЕНИН СУРИ

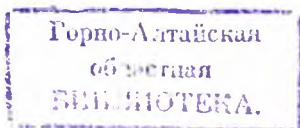
Жүректерис бистинг
Жаркынду таңдардый кызарат,
Маанылар болуп,
Көк телекей үстинде элбирейт.
Анда Ленин јуралат.
Онын кереестеп айтканы
Эртенги күндерге,
Ыраак жылдарга бисти апарат,
Ичкери барар јолысты жарыдат.
Жүректерден бис Ленинге
Кереес памятник эткенис.
Элебес, эскирбес, ээнзиребес.
Там ла јаранып турар,
Там ла јарып турар.
Мен көп кереестер көргөм,
Је олор жүк ле таш,
Күлер бе, алтын ба, айса гранит пе,
Је түңгей ле унчукпас таш!
Олор кандый да улу болзо,
Туулардый бийик те болзо.
Ол — тыны јок темир,
Оныла жүрүмди кем кемјиир?
Онын да учун

255713

Тыны јокторы антарылган
Төгүнчик улуркаштан,
Темей мактаныштан...
Өткөн өйлөр сўлтери
Уни јок турган, ундылган.
Кижиликтин тўс эмес јолы
Планета чырайында
Јажытту шыпаштый
Јымырап чарылган.
Бис Ленинге кўлерден,
Граниттен кереестер эдедис.
Је олардо — бистин кожоңгыс,
Сўўген сўўжибис,
Сананган санаабыс.

.

Мен канча ла катап
Мавзолейде болгом.
Јўрегим типилдеп,
Гранит тепкишке баскам.
Ильич кўзин јумала,
Сананып јаткандый,
Историянын алтамын
Тындап уккандый.
Улустын токтомјы јок ағыны
Саркофагты эбирет.
Оныла кожо
Телекей эбирилет.
Кажы ла кўн
Јаңы веноктор,
Компартиялардын
Делегаттары келет,
Кажы ла континент

Тартыжу керегинде
Бүгүн Ильичке
Жетирүү эдет.
Гавана, Мадрид,
Лондон, Париж
Чындык уулдарын
Бери ийет.
Женүнүн сүүмјизин,
Жендирткеннин ачузын,
Бастыра телекейден
Коммунисттер эзелет.

Кичинек город,
Онын тӱс жалагында
Кӱлер Ленин.
Мында пионерге
Балдар кирет,
Комсомол жинттерге
Билет берилет.
Жаңы чыккан
Чечектер дезе,
Ленин тирүү деп,
Жерде бичилет.
Ыраак турлулардан
Малчылар келип,
Памятник жанына
Чечектер салат.
Ырыс берген
Улу Ленин
Ургӱлји чактарга
Ундылбас дежет.
Эбире кырлар,
Жап-жажыл кырлар.

Ол эрлү уулчак жүрегинде
Өчпөс жылдызын күйгени учун!
Россия, жаңыс ла сенин
Жайым сүүген омок күүнинген
Лениндий кижги бүдер жолду.
Телекей жарыткан жүрүми чокту!
Апрель — ол ундылбас айлар бирүзи,
Күкүрттинг ийдези, жүрүмниг женүзи.
Апрель — ол кызыл чечек-маанылар,
Ленинди уткып, элбиреп келди.
Ленин кижиликке жасты экелген,
Жаңы жүрүмниг, ырыстын жазын!
Тошту тенгистен изүү түштүкке
Онын жылу салкыны соксын!
Жылдан жылга, үйеден үйеге
Ленин күнниг байрамдап жүрерис.
Жас чылап, жүрүмди жагыртып,
Башчынын амадузын бүдүрерис.

1970 ж.

ОТ ЭНЕ

От — кижининг энези,
Эркелеткен, жылыткан.
Онын сары жалбыжы
Айыл ичин жарыткан.
Оттон жаан не бар?
Оны улус алкайтан,
Ол — күнниг сыйы деп,
Жаандарыс айдатан.
Олор недег де жалтанбас,
Кичинек, омок жуучылдар.
Түнди, соокты женерге
Арга берген жалбыштар.

Кичинек чоктор тызырап,
Өрө учуп, айланат.
Түнүктин үстинде
Кызыл оттор жогылат.
Оттоң жаан не бар?
Анай айдарыс чын.
Жалкын, жалбыш, ракета
Тегерини жарып барган.
От — кижининг ийдези,
Жылдыстарга учурткан.
Орооныстың темдеги —
Кызыл чолмон жарыткан.

ЖУРУКТАР

Төрөлисте — алтын аш,
Төрөлисте — чаңкыр таш,
Шуулашкан жажыл агаш,
О, төрөлим кандый жараш!
Кажы ла өлөңгө, ташка
Карузып, алаканым тийзин.
Кижиге кару күүним
Кижиге учун күйзин.
Көк тегериле булутгар
Куулар болуп учсын.
Мениң эткен ижим
Улуска керектү болзын.
Иштеңкей төрөл улус
Ырысту, жайым жатсын.
Кажы ла айылда балдар,
Балдар толтыра болзын!
Алмарда ажыс толо,
Айдар да сөзис бар.

Ак-жарыктын үстинде
Омок жүргер, уулдар.
Ойгор бичик учурын
Ондоп улузым билер,
Жаан тоолор жажыдын
Жартап олоор ийер.

О, төрөл жоным,
Иштегкей колыга — алкыш!
Күндүркеек ару күүниңге,
Күйгөн одыга — алкыш!
Төрөл деген сөс
Биске неден де баалу.
Кобыда турган айыл
Жүрегиске кару.
Төрөлимде — алтын аш,
Төрөлимде — чаңкыр таш,
Шуулашкан жажыл агаш,
О, Төрөлим кандый жараш!

ЖОНЫМА АЙТКАН СӨЗИМ

Телекейге үним жетпес те болзо,
Тегин жоныма жетсин ле дейдим.
Ады-чуум жок то болзо,
Албатым, сеге сөстү келедим.
Билеркеп жүрү деп слер айтпагар,
Билерим мениң ас ла эмей.
Ак-жарыкта жүрүмис керегинде
Айдар сөсти жоным ла бергей.
Өскө телекейден келбеген эдим,
Өзөгөөрдөн чыккам, өзүп чыдагам.
Өтөккө дө уймалып, өргөгө дө кирип,
Өскүрген жоныма быйаным айткам.
Эмдиги жүрүмис ырысту да болзо,

Эртенги күнди сананаак, улустар.
Адалык жеристе кинибис үспеске,
Ару күүнисти кичеектер, улустар.
Орооныс берген жаркынду жүрүмди
Ондоп жүрүп болбозыс па бис?!
Ойгор бичикти кайра ачып,
Озочыл жондорго жетпезис ле бис?
Жаман ла бис деп кезигис жарбынат,
Жакшы болбо деп кем айткан?
Ичкери барар жаркынду өйдө
Жолына кем буудак салган?
Жаан-жашты ондожып болбозоос,
Жакшы улус деп кем айдатан?
Кабакка күүнниг чөнгүп калза,
Калыктын уулы деп кем адайтан!
Жамандап мен кемди де айтпайдым.
Жаңыс ла жүрегим кезикте карыгат,
Жакшы, жалакай, билер нөкөрим.
Жаан жолында канайып тайкылат!
Өрө өзөргө санаан да жедер,
Өчөп, өштөп, кем де базынбас.
Өрө өзөтөн салымду бойынды
Өнөтийин кем де кайра тартпас.
Атомнын жажытту кыймыгын билетен
Алтай уулдар бисте де бар.
Карындаш жондор ол ортодо
Кайран жоныбыс ырысту журтаар.
Орооныс биске ончозын берген:
Ойгор билишти, улу бичикти.
Ырысту журтагар, иштегер деген
Ыйлу жүрүмнен келген бисти.
Телекейге үним жетпес те болзо,
Тегин жоным уксын ла дейдим.
Ады-чуум жок то болзо,

Албатым, сеге сөстү келедим.
Уредип эмес, жөптөл айдадым,
Улгерде жүүнимди тыгдап уугар,
Ак-жарыкта, алтай уулдар,
Албаты адын бийик тудугар.

1976 ж.

ЖЕРИМНИҢ КЕБЕРИ

Тууларымды чагкырайта
Тенгери будыган болор бо?
Тенгериден чагкыр суу
Күркүрөп аккан болор бо?
Көк жылдыстар суркурап,
Сууларымда конуп жат.
Мөңкүлөрдүн бажына
Күн кылбыктырып чагылат.
Сары күннинг чогынаг
Мөш жалбырап тургандый.
Мун чалындар кенете
Мөңүнделип жаткандый.
Кайкамчылу музыка
Каныма мениг өдүп жат.
Көстөрине күн ойноп,
Көлдөр өрө көрүп жат.
Сологыдый чечектер
Кырды өрө жүгүрет.
Тал бүрлери эзинге
Та неге де үшкүрет.
Сыным мениг сергиткен
Сындар кайдаар ууланат?
Кайран жерим жаантайын
Бийикке мени кычырат.

1970 ж.

АДЫҢ СЕНИҢ УНДЫЛБАС, НӨКӨРИМ

Лазарь Кокышевтин өлгөнине

Јаштаң ала баскан јеристен
Јажыл өлөң өзүп ле келт, нөкөр.
Көк тамандар көстөри көгөрип,
Көрөт лө келетен јолыга, нөкөр.
Көп жылдарга јүрүгер слер деп,
Көкип күүк кожондойт ло, нөкөр.
Көк өлөңгө эмди баспазыңды
Көөркий кайдан билзин ол, нөкөр...
Өлөңдө не болзын, өзүп ле келер.
Өкпөөрип ого көрбөйтөн туруң.
Ээнзирей берген ыраак јолысла
Эмди жагыскан јортотон турум.
Азыйда сени сүүнип уткыган
Алтай айылда араай ыйлажат.
«Қайран нөкөрис, калапту поэдис» —
Қарыгып алтай кижн унчугат.
Јүреги јок јүүлгек немелер
Јүрүмиңди сениң үсти, нөкөрим.
Сөзинге мактаган көк өлөңгичек
Сөөгиннен эмди өсти, нөкөрим.
Олор меге сениң үниңге
Ойгор үлгерди катап ла айдат.
Олор, сен чилеп, күнге сүүнип,
Јүрүмге сүүнип, Төрөлисле барат.
Бийик ажуларда қарған мөштөр
Сени эзеп, эрикчел үшкүрет.
Көк чечектер чалыңга мөлтүреп,
Сениң јорткон јолыңда энилет.

Сениг кожонгын турна ўниле
Туманду туулар ўстинде шыгырайт.
Качан да бурылбас ыраак талага
Сени ўйдежип, ол там ла ырайт.
Сен јокто кандый карыкчал:
Чедирген кокурын, каткын угулбайт...
Тымып калган бу тѳрѳл јеримде
Сениг кеберин качан да ундылбайт.
Кереестеп айткан алтын ўлгерин
Келер ѳйлѳргѳ јонынды апарар.
ѳрѳ ѳзѳргѳ, уурларды ѳдѳргѳ,
Јолын јарыдар, јўрегин јылыдар.
ѳскѳ чырайлу улус та ортодо
ѳлбѳй артар јалбышту сѳстѳринг,
Алтай албатын эзен јўргенде,
Адын сениг ундылбас, пѳкѳрим!
Јўрегис омок, санаабыс ару.
Јўрўмди бис сўўнип ѳткѳнис,
Акту бойыбыс учун эмес,
Албаты учун иштенип јўргенис.
Элистин бийик јараш кўўнинен
Эрјине поэзияны тапкан эдис.
Элкем телекейди эбирип јўреле,
Эне јеристи ундыбайтан эдис.
Тѳрѳлис биске иеден де баалу —
Тѳжисте јўрегис ого согулган!
Кайда да болзо, кайран улустар
Каруузып, бисти сўўнип уткыйтан.
Кайкалду кожонгын учына јетирбей,
Кайдаар ырадын, нѳкѳрим, нѳкѳрим.
Аргымак аттарыс эмди качан да
Коштой мантабас, — андый,
нѳкѳрим.

Кожонгло ашкан бийик кырларды

Жаңыскан унчукпай ажып барадым.
Каткы жиилеген алтай айылда
Кару улустын үнин угадым.
Же эртен күн ойто ло тийер,
Элбек телекейди сүүнип жарыдар.
Жарык класстарга балдар жуулып,
Жаркынду сенин үлгерлерин кычырар.
Кайда да болзо сенин бичигинди
Каруузып, улус сүре ле ачар.
Жоныга айткан ойгор сөстөрүн
Жоголып калбас, мөңкүлик артар.
Алтай поэзия тегеризинде сен
Күни болуп, жажына күйерин.
Кыска жүрүминге ыйлаба, нөкөр.
Уйелер жүрүминде сен жүрерин.
Же ойноп баскан төрөл жерибис
Ойто ло чечектеп, жаранат, нөкөр.
Кара жерден баштарын чыгарып,
Кандык, чейнелер өзөт лө, нөкөр.
Жаңыс ла сен омордын жаражын
Жапсып эмди көрбөзинг, нөкөр.
Өштүни, нажыны үргүлжиге ундып,
Эленчек жажына тыштандың, нөкөр...
Алтын кереес тургуспадак сеге,
Ачынба — адын түңей ле ундылбас.
Албаты жүрегинде тургускан кереести
Кем де ундыбас, өйлөр арчыбас.
Жалбышту сүүген чанкыр тууларын
Жажына сеге кереестий турар.
Алтай муза шыркалу бажыга
Алтын венукты араай салар.

1975 ж. август ай.

КАРАГАЙ

Тегин ле турган карагай агаш
Тенериге бүүн та нени айдат.
Оскө телекейди, жылдыстар үнин
Өрө көрүп, унчукпай тыгдайт.
Араай, араай жажытту шуулап,
Айткан сөстөри көксиме томулат.
Чагана жытанган жажыл бүүри
Чачыма тийип, нени де шулулат.
Керек болзо, күйединг, карагай,
Кижиге бойыннын жылуугды берип,
Туралар болуп, турадыг, карагай,
Сооктог, изүденг бисти чеберлеп.
Кезик кижиге, сен чилеп, күйбес,
Сен чилеп, күүнзеп билбес.
Jүреги жагыс бойын жылыдар,
Jүрүмде жагыс бойын сананар.
Андый кижиге жанында жүргенче,
Сениг жанында жүрейн, карагай.
Агаш та болзонг, сен жүректү,
Сүүнип, сүүп билеринг, карагай.
Карагай мениг сөзимди ондоп,
Бажын эңилтип, жобош үшкүрет.
Улус, улус, килежип жүрүгөр,
Jүрүмге сүүнигер дегендий билдирет.
Тенери чанкыры, күннин жаркыны,
Күлүмжи чилеп, күүним жарыдат.
Карагай күски салкынга жайканып,
Кайкалду түштерин меге куучындайт.

1975 j. ноябрь ай.

ТУЛ КЕЛИНДЕР

Өлгөн жуучылдар үйлери,
Оскүс балдар энелери —
Кыйылбас тынду келиндер!
Кыйынла ырыска келгенеер!
Айланайын слердин алдаарга.
Алкыш слерге, көөркийлер!
Ууш арба бескези
Ууры канча, кем билер?
Алаканча ак чаазында
Айдылган тоолу сөстөрдиг
Ачузы неле кемјилер?
Өлгөнди канайып тиргизер!
Болот кийимдү танкты
Бойлоры эткен келиндер.
Уй мылтыктар окторын
Уруп билетен эдигер...
Керек болзо, мылтыкту
Жуулажып слер барганаар.
Эрлер этпеген иштерди
Энгтере эдип салганаар.
Төрөлистин канду шырказын
Жунган, јаскан эјелер.
Онын болот куйагын
Сулаган слердин колыгар.
Темир масканын уурын
Слер јакшы билереер,
Тегенектү уур снопторды
Тентирилип буулап јүргенеер.
Сүүжигер күйүп кургабай,
Сүрнүгип көңкөрө јыгылбай,
Слер ичкери барганаар,
Жеңүни алып чыкканаар!

Орттий күйген өлүмге
Жанмыр болуп түшкенеер,
Жаңы жүрүм корболоп
Өзүп келерин билгенеер.
Арбанын күрөң чарагын
Алаканыма слер салганаар.
Онын ууры алтындый,
Билерим, кару улустар.
Карыкчалды туура таштайла,
Каткылу иштинг аразында
Көскө айланган жаштардын
Изүзин билерим, улустар.
Өлгөн жуучылдар үйлери,
Өскүс балдар эилери —
Кыйылбас тынду келиндер,
Төрөлим дегени, байла, слер!
Тегиндү эмес журукчы
Төрөлистинг улу кеберин
Эне сүриле көргүзет.
Онын алдына баштарыс,
Тизелерис энгилет.
Эне дегени — Төрөлис,
Төрөл дегени — энебис.
Бис — онын балдары,
Магы өчпөс жаркыны.

1975 j. март ай

АДАЛЫК

Адабыс өскөн жерибис — адалык.
Мында, нөкөр, жажына журтайлык.
Таң эрте ижиске барганыста,
Ырысту салымысты алкайлык.

Балдар чыдадып, мал азырап,
Жангы, жараш туралар тудалык.
Куда кийдирип, бойыс кудалап,
Төрөл жернесте, нөкөр, жыргайлык.
Өскө жерден келген айылчыны
Өрө отургызып, бис уткыйлык.
Алдына онын ажы-тузысты
Алтай жагысла элкем салалык.
Удабас уулын кижн алатан,
Турана коштой тура тудалык,
Иштин кийнинде, тымык энгирде,
Айлыстан чыгып, агаш чабалык.
Кичинек журтыбыс там ла элбеп,
Жангы оромдор сергелен чөйилет.
Кече тегин ле таныш улустар
Бүгүн төрөгөн болгон жүргүлейт.
Орооныбыс — ол улу адалык,
Журтыбыс — ол төрөл адалык.
Адалар сөөгн жебрен корумда,
Украин жеринде, Москва алдында.
Төрөли учун озор жууда өлгөн,
Төртөн эрден төртүзи ле жанган.
Же жүрүм жеңген, өрө өскөн.
Жангы үйе корболоп чыдаган.
Аданын уулдары эмди адалар.
Адалык үзүлбей туруп ла жат.
Ченелтени, өлүмдн ончозын өдүп,
Жүрүм ичкери барып ла жат.

1976 ж.

УЧ МУШКЕТЕР

Лазарь нөкөрим эзен жүрер-
де бичиген үлгер. 5 майда
1975 жылда бу үлгерди нө-
көрлөрим — Эркемен ле Ла-
зарь уккан.

Ургүлжиге өлбөйтөн
Уч мушкетер кайда не?
Узүлбес нак бирлиги
Узүлер деп билди не?
Каан-абакай күүниле
Кардиналды жеңди не?
Харчевня жанында
Канду согушта өлди не?
Уч мушкетер кайда не?
Ундери чек угулбайт.
Узенгилер шыгырап,
Улдүлер кейде чагылбайт.
Азыйда үч нөкөрдү
Мушкетерлор дежетен.
Арамис, Портос, Артаньян
Эх, эптү ле жүретен...
Жаңыс аяктаң аш ичип,
Жарјандажып туратан.
Түбекке бирүзи түшкежин,
Түңгей ле корып алатан.
Арамис — жалакай Эркемен,
Адын кайда арыды?
Кандый шибее-замокто
Кару најулар ундылды?
Артаньян ошкош Лазарь,
Англияга бардын ба?
Малеевкага айса жеделе,

Марияны таптын ба?
Мушкетер жамын таштайла,
Музыкант болуп калдын ба?
До-ре-мини кожондоп,
Тондошкада жүрүн бе?
Ургүлжиге ырашпас
Уч мушкетер эм кайда?
Качаланга туттурбас
Кайран уулдар эм кайда?
Аттарыстын тибирти
Торгулган эди кырларга,
Айткан бистин сөзибис
Жарайтан эди улуска.
Эмди бис кайтканыс?
Эй, уксагар, најылар!
Жамыга эмес, салымга,
Сүүнип жүрөөк, улустар!
Боро адын ээртейле,
Портос слерди бедрейт.
Кемнинг де ырызы, сүүжи
Бистен болуш сакып жат.
Артаньян, кару Арамис,
Аттарга түрген минигер:
Ару, омок жүрүмис
Жоныска керек, билигер.
Жүсжылдыктар өткүрө
Жүгүрүк аттар мантазын.
Нажылыктын жолуна
Кем де туура барбазын!
Ургүлжиге ырашпас
Уч мушкетер жүргейле,
Ак-жарыктын үстинде
Аттары омордын арткайла.

1975 ж. февраль ай.

ӨЛҮМИҢЛЕ ӨЛҮМ ЖЕНИП

Күзүреген танк алдына
Гранаталу калырыгыда,
Ол калганчы секундта
Нени санандын сен,
Алтай уул, Тартыков Семен?
Жаңыс ла бөштүни жегерге,
Өлүмге жолды бербеске,
Сен граната болуп,
Ого удур учкан,
От ло күкүрт болуп,
Болотты оодо соккон,
Төрөлигнин магы болуп,
Жажына сен арткан!
Же сеге, байла,
Калганчы секундта
Кремль, Мавзолей көрүнгөн.
Улу Төрөлиг
Сенин үстиге
Кару энедий энгилген.
Көзигинин алдына, байла,
Ыраак Алтайын,
Бийдин суузы жайылган,
Кайран улустын
Уйдежип көргөн көстөри
Чокум артып калган.
Кемнинг де кирбигинде
Жаштар мелтиреген,
Мөштөрдун бүрлеринде
Чалындар мызылдаган,
Кару үндердинг
Шымырты артып калган.
Өлүмиңле өлүм женип,
Өйлөрдө тирү

Арттыг сен,
Кайран уул,
Тартыков Семен.
Бистиг геройыс,
Магыс, оморкожыс,
Жылдар жылат,
Бийдин суузы агат,
Нерен Төрөлигле кожо,
Мөнгүликке барат.

1976 j.

ЖАНГАНЫ КЕРЕГИНДЕ САНАА

Жызыраган, күүлеген городтордон
Жымжак, тымык жериме келдим.
Карга бүркөткөн кичинек оромго
Карузып, манзаарып мен көрөдим.
Эбире тууларым ару ла тымык,
Эликтер анда басканын сезедим,
Айры мүүстериле булут эжип,
Аңдар анда жүргенин биледим.
Жылдысту тенгериге — бажы сүскөн
Ыйык сүмерлер нени тыгдайт?
Ару карла баскан базыдым,
Айса, ологго бүгүн угулат?
Төрөл жерим! Төрөл ыштар
Жабыс туралар үстинде жайылат.
Жаан телекей жаказы да болзо,
Жаңгы жүрүмле жерим тынат.
Алтын түктү койлор кабырган
Ат-нерелү улузым журтайт.
Жебрен корум-ташту жеримде
Женүлү ишле албатым макталат.
Же түйнөй ле ыраак жерлер,

Узун жолдор бисти кычырат.
Кызыл площадь, гранит Мавзолей,
Кайран Москва жүреkte сакылат.
Кара талай, Кавказтыг туулары,
Карлу Якутия санаадан чыкпайт.
Табыштан түрген жорукту өйлөрлө
Найылык жолдоры там ла жууктайт.
Күзүреген аэропорт, күүлеген вокзал
Күүниске бистиг түней ле кару,
Сыргалжын сынганын элик угатан
Тымык биске улу ла баалу.
Озочул элдердин өткөн жолун
Оройтыш жогынан бис өдөрис.
Галактикаларды эбирип келетен
Кайкалду керепле бис жүрерис...
Je кару жериме ойто жангамда,
Карагай агаштар курчай турат.
От чечектерден јаландар кызарып,
Оныла онбос поэзия барат.
Кижилик өткөн элкем жолдордо
Бистиг изибис база артар.
Араай үндү, je бийик күүндү
Албатым кебери јуралып калар.
Күүниме тымыктыг шыгырты толуп,
Күүлеген город ыраганын сезедим.
Көгөргөн кырларлу төрөл јеримди
Көзим јашталып, сүүнип көрөдим.

1975 j. декабрь ай.

УУЛЧАГЫМА АЙТКАН СӨЗИМ

Ончо уур аланзыштан,
Јүрегимде сыстардан
Јангыс ла сен јазатан,
Кутус мениг уулчагым,

Карлагажым, шонкорым,
Оморкожым, ырызым,
Сүүмжилү талага
Учуратан канадым!
Сениг эрке үнинген,
Жажыркаган күүнигнен
Көк тоштор кайылат,
Күнчечектер жайылат.
Көксимде мениг ойто жай,
Көгөргөн бийик ажулар.
Кандый ла күчти жететен
Карыкчал жок санаалар.
Школыннан жан келген,
Уйде күн тийгендий,
Ыраактагы жаш тужым
Ойто жанып келгендий.
Хоккей качан болор деп,
Карамтыгып сакыйдын,
Урокторын үренип,
Унчукпай сен тымыйдын.
Кайкамчылу телекей
Алдында, байла, ачылат.
Ыраак жерлер, тенгистер
Көбөрдип сени кычырат.
Ос, сүүн, уулчагым,
Жүрүмүг сениг ырысту.
Кайран сениг Төрөлиг
Жаркынду, улу салымду.
Төрөлимди сүүген сүүжимди,
Ару, бийик күүнимди
Сеге бердим, уулчагым,
Эркем, чындык канадым.
Жааназан, кем болорун —
Жартап канай айдарым?

Je Төрблнҗдн корыырыҗ,
Чындык мениҗ солдадым.
Кызаланду ой келзе,
Уулым, коштой турарыс.
Төрблнстн корулап,
Төжнстн тен тударыс,
Ок качан да озолоп,
Мениҗ жүрегнм табарзын,
Уулым, мениҗ уулчагым,
Кайра качан да баспазын.
Тегн де кнжн сен болзон,
Телекейге де макталзан,
Сен тўней ле уулчагым,
Оморкожым, ырызым.
Мен де сеге, нөкөрнм,
Коручыл, куйак болорым.
Карыкчалга тутурзан,
Буудактарга туштазан,
Женерге ннде берернм,
Кўннн болуп кўйернм.
Жыгылатан јернге
Женес болуп јадарым.
Јаан сууны кечерге
Кайыгыҗ да болорым.
Ичкери барар јолымда
Иженчнлў жылдызым,
Санааркаштан, тўбектен
Аргалайтан баатырым,
Кутус мениҗ уулчагым,
Оморкожым, ырызым!

ЈУУК ЛА
ЫРААК
ЈЕРЛЕР

СЕН ОШКОШ АЛТАЙ КЫС

«Эки сүүгени» деп јопон
киноны көрөлө, эске алынып
бичигени

Јопоннын талайы,
Содойгон ортолык,
Ол талайды јараттай
Јүгүрип ойнойлык.
Сен меге, Митико,
База бир јолук.
Көксимде кандый да
Сан башка кунук.
Ол — көк талай,
Көбүктелген толку.
Устинде толу ай
Мөңүңделген чокту.
Чек өскө тала.
Тенгис курчуулу ороон,
Јүрүми чек башка
Јүзүңдеш биске јон.
Сени кайда көргөм,
Јүрүм, кару ырыс?
Сениң кеберинге тудуш
Јүрегимде сыс.
Сен ошкош алтай кыс
Јүрүмде чын болгон,
Сен чилеп ол
Экранда артпаган.
Ол жүрүмде јок,
Је кеберн сенде.
Сомы дезе жүректинг
Ундылбас түбинде.

Сениг кара чачыг
Булуттый калыг.
Ол кысты эзедет
Көстөринде каткыг.
Ол сендий коо,
Жараш болгон эт.
Жаңыс ла кирбигиме
Изү тамчы илинет.
Митико, Митико,
Айланайын сеге...
База катап оны
Тиргиссен жүрүмде.
Ол теңис жадаынан
Удура меге келзен,
Эмезе бир катап
Түжиме ойто кирзен!..
Сен алтай кыстыг
Кожо чыккан сыйны,
Көзинде каткыг
Оның ийген сыйы.
Хиросимо көлөткөзи
Бүркебезин сени,
Көк теңис, тенери
Кичезин, көөркий, сени.
Мөнкү тайга бажынан
Колымды жаңыйдым,
Талай жаказында
Сыйнымды танийдым.

1975 j.

СЕМЕЙДИҢ ЧӨЛИНДЕ

Абайдын¹ сөбгинин үстинде
Аткакту чөлдиг өлбөги.
Эбире салынган таштарда
Эленчек өйлөр темдеги.

Куу балкаштаг чеденди
Кулузын өлбг курчаган,
Жайылып барган чөлдөрдү
Жажына Абай тыгдаган.

Көк жылдыстар тундерде
Көс жумбай аярган,
Жайым чөлдөр салкыны
Жаныла өдүп, сыгырган.

Абайдын сөбги жанчында
Араай, тымык мен тургам,
Ойгортып айткан сөстөрүн
Ойто ло эске алынгам...

Карангуй тымык чөлдөрдө
Жарып күйген жүреги,
Казах жонын жарыкка
Кычырган эди сөстөри.

Ачулу чын санаазын
Айткан эди жонына,
Орустан жайым келер деп,
Ойгорткон эди ол тушта.

¹ Абай — казах албатынынг жаан үлгерчизи Абай Кунанбаев (1845—1904) — поэт-гуманист, албаты үредеечи ле композитор.

Эмди онын адыла
Өргөлөр, совхозтор адалат.
Ондор башка тилдерде
Онын магы жайылат.

Семейдин кызу чөлдөри
Сени, байла, сананат,
Жылдыс болгон бу адын
Там ла жарып күйүп жат.

1973 j.

ЧУРАПЧЫНЫҢ УЛУЗЫНА

(Якут јеринде јүреле.
бичиген үлгөр)

Чанкыр көлдөр эбире
Көгөргөн јажыл аластар,¹
Олорды јакалай јарышта
Шунуп учкан кей аттар.
Ак кийиктер тўндўкте
Тенисле ойноп мантап јат.
Ашпас кўнди аркага
Салып алган шунуп јат.
Сўттий апагаш турналар
Сўўш бийезин бийелейт.
Канаттарынын учында
Кандый кызыл от кўйет.
Көнөк ошкош чороондо²
Көбўктелген ак кымыс.
Эзен-айхалла уткыган
Эрке көстў якут кыс.
Јебрен текши тилисте
Јетпейт айткан сөстөрис,
Је ончозын јартап јат
Карузып көргөн көстөрис.
Чурапчы көлин јакалай
Чуркурашкан эл-калык,
Ак кайындар ортодо
Аласталган ак-јарык!
Јара тонгон бу јерди
Јарыдат кўн, изидет.
Јажыл агаштар колдорын

¹ Алас — көлди эбире ак јалаг.

² Чороон — кымыс ичетен јаан аяк.

Орõ кӧдүрип, жылыдат.
От жүректү улустар
Бу талада журтап жат.
Жылдыстый ару санаазы
Атпас тангы жарыт жат.
Бис жыргап отурыбыс,
Күн ашпайт, каткырат.
Якут элдин күндүзи
Түгенбейт, түн кирбейт.
Арказына күн салып,
Аргымак аттар мантап жат.
Ат жалына оролып,
Ажып болбой, күн турат.
Ак-кийиктер мүүзиле
Айды ырада челип салт,
Тошту тенгис күркүрөп,
Толку жаратка табарат.
Күни ашпас бу жерде
Күн чырайлу улус бар.
Тагы атпас талада
От жүректү калык бар.
Олорды эске алынзам,
Бийик, бийик күн тураг.
Чурапчыныг көлинде
Куулгазын куулар кайкалайт.

1974 ж.

КАВКАЗТЫҢ КЫРЛАРЫ

Эжелү-сыйынду Эльбрус сүмерлер,
Эзен слерге Алтай туулардан!
Күнге чагылган мөңкү бажаардан
Көзим албайдым ыраактан, ыраактан...

Эреен-тереен чөркөлип барган
Эңмек тууларын көчкөлө тынат,
Канадын жайган муркүт чилеп,
Кайанын кырында Пушкин турат.
Машуктын жанында, агаш аразында,
Каны төгүлүп, Лермонтов жыгылат.
Кавказтын кырлары калганчы катап
Поэттин көзүндө жүрөлүп калат.
Төрөлин, жайымын сүүгени учун
Төлөгөн баазы коркушту ла туру!
Агару күүни каргышка бастырып,
Алкышта көдүрилип, жүрөтөн туру.
Жүсжылдыктар өдүп те калза,
Жүрүмдө үнигер там жаңырайт.
Кавказтын туулары слерди сананып,
Слерле оморкоп, мөнкүзи жалтырайт.
Кудайлар жери, поэттер төрөли!
Магы жайылган кайкалду тала,
Прометей мында, темир кынжыда,
Эңмек жылымда кыйналган эди.
Улуска жайым бедреди деп,
Улу жүректүни бери сүрөтөн.
Кавказ, сенин бийигин, жайымын
Олорго жаңы ийде беретен!
Капчалды кериген бу ла жолло
Качан бирде Пушкин мантаткан.
Кайанын кырында жылым өргөдө
Кайкамчыл жараш абакай журтаган.
Кажы ла туу — чөрчөк, кожон.
Кайда ла улу поэттер изи!..
Олордын үнин, үлгерин, сүрин
Жүрегиме экелет туулар шимирти.
Агару жер, чанкыр туулар,
Алкыш слерге поэттер учун!

Бийик амадуга, жалтанбас күүнге
Учуш берген ийдегер учун...
Алтайым кырлары слердий ок улу.
Ак сүмерлер омок ло бийик,
Агдар баскан кайыр јолдоры
Эмди тура ыраак ла кийик.
Је көк сындарда ойгор күүндү
Көпти айдатан поэзиям барат.
Онын ичкери барган јолында
Оңбос мөңкү чечектер јайканат.
Качан бирде Алтай јеримде
Кайкамчыл улу поэт табылар.
Јараш јерим, јаркынду тала!
Кожондо ол сениле маргыжар.
Сени көргөмдө, төрөлим саналат,
Алтай туулары алдымда тургандый.
Кайыр капчалдаг элкем таскылга
Атту улустар мантадып чыккадый.
Эзен болзын улуркак Кавказ,
Эне јеримде бийиктер сакыйт.
Анда мениг албатым, салымым,
Јүрүмим бийикке, бийикке кычырат.

1975 ј. ноябрь ай.

КАЗАХ ЈЕРИНДЕ

Кажы ла албатыда улу кижн бар:
Улу јуучыл, кожончы, судурчы.
Агару тайга, город база бар,
Албатызын мактаткан башчы.
Казактар јеринде ол ойгор Абай,
А бисте кем? Айтсаг, о Алтай!
Ай алдында көк јебрен корумдар,
Јалама буулап бажырған тайгалар.

Jeбреннен келген јарты јок бичик,
Салымыс — учугы чиймелген ийик.
Чаңкыр корум алдында та кем?
Та поэт, та башчы, та јуучыл?
Мындый јер поэди јок болбойт,
Кижиден болгой, таш кожондойт.
Поэтке кандый алтын кереес керек?
Онын үлгери өлбөй тирү јүргенде,
Јылдыстар јүрегин јылыда көргөндө,
Салкындар аттардый тизиреп өткөндө...
Абайдын сөстөри эмдиге айдылат,
Оның кожонгы эмдиге јайылат.
Оның ойгоры ойто ло ойгортот,
Ончо јаманды јоголторго кычырат.
Озодо ло чылап, јайым салкындар
Акын тәжин сыймап, чөлдөрлө учат.
Оның тапкан кожондодын кожондоп,
Казах уулдар ичкери мантадат.
Кажы ла албатыда улу поэт бар.
Казахтарда, билерим, ол — акын Абай.
А бистин кайчыларыс, о Алтай,
Ырап калган, аттарын айтпай!
Өлгөнгө түйей ле, макта айса айткыла.
Јон бойы билер: та ундыр, та алкаар.
Је чынды сүү, тартыш, ичкери алта,
Јүректерде күүнниг түйей ле артар.
Бистин ойгор кайчыбыс — Улагаш,
Сөзинен оның таш та кайылар.
Өртөй айдар сөзис эмди де бар.
Кожонгыс туулар көксин јара тебип.
Күмүш шонкор болуп, Күнге удур учар.

КУННҮГ-АГАНЫҢ АЙЛЫНДА

Күннүг-ага, Урастыров өрөкөн,
Бир колыла јеен балазын јайкайт,
Бир колыла бистин чөөчөйлөриске
Күн јаркынду кайкал аракы урат.
Өрөкөн бирде баланы соододот.
Биске бурылып, куучындайт, каткырат,
Бир колында бала, экинчизинде чөөчөй.
Алкыншту, быйанду айлында отурат.
Бу якут јеринин јалакайы, јаражы,
Өрөкөн, слерде јайалган болбогой?
Корон соокторлу коркушту тундерди
Слердий кезерлер јенетен болбогой?
Байкалдаг Тошту тенгиске јетире
Баскан јеригерди неле кемјийтен?
Элигер јуртаган бу тундүк таланы
Эбире базарга јүрүм де јетпейтен!
Энгере салынган бу ажыгардан
Эмди Алтайдын айылчылары амзайт.
Элен чактардын ыраак тубинде
Элибис айткан сөстөр угулат.
«Чөөчөйлөр толо, толо болзын» —
Чөрчөк јеринин баатыры айтты ба?
Айса, айыл әзи, Урастыров өрөкөн,
Алтын чөөчөйин көдүрип унчукты ба?
Качан да болбогом якут јеринде
Кайкап калган мен отургам.
Күннүг-аганын үлгерлерин тыгдап,
Күни ашпайтан талада јыргагам.
Ак шуурганла ак-кийиктер биригип,
Алып барган та кайдаар да мени...
Қастар канаттары үстине салала,
Учура берди Алтайыма мени.

Ак куулар канаттары талбыжынан
Айланайын наҗылык жылузы келет.
Көзнөк арҗанда җажыл карагайлар
Төрөлимниг үнин меге экелет.
Күннүг-ага Урастыров өрөкөн
Күндүлейт, куучындайт, каткырат.
Јебрен өйдиг кудайы чылап,
Јес чырайы җалтыраган отурат.
Келди, уулы айылчыларды эбирип,
Ажын салат, аракызын урат.
Чактарды өткүре сунган колдың
Изүзи бистиг жүрегисте җайылат.
Јарлу поэт, адалыктын уулы,
Јаан жүрүмистиг бажында отурат.
Бир колында бала, бирүзинде чөбөчөй.
Алкышту, быйанду айылчыларын җыргадат.

1974—1975 жылдар.

КҮЛЕР ҚЫС

Ол мениг бичинер столымда
Отурат мүргүүлде колын җайган;
Күлер эрдинде та алкыш,
Та каргыш тонуп калган.
Сен кем? Айтсаң, күлер қыс.
Қаан сүүгени болорын ба?
Айса тегин ырымчы-җарлықчы,
Таш тагылыға бажырдың ба?
Сени көргөмдө — ыраак тала,
Өлгөндөрдиг журты эзелет.
Кижн башту таш арслан
Кирип келгедий меге билдирет,
Күрен таштаң туткан өргөлөр
Күнгүреп турат җыныр кожондо.

Күлердий күрен коо кыстар
Күн кудайына бажырат анда.
Алтын Кемеде Амон-Ра¹
Ак чанкыр теңериле жүзет.
Алтай тилде айтканысла болзо,
Алтын Күнибис ажарга жүрет.
Же ээлгир бийеде жаш кыстар
Элес эткен өйлөр алдынча,
Эскизи једип, ундылган өргөлөр
Эмди тирүү көзим алдында.
Жүзүн јурукту бу өргөдө
Јүрүм тыныжы артып калгандый.
Алтын тагылдын ыжы јайылып,
Айланбас өйлөр айлангандый.
Египет јеринен экелген сүлтер
Эрдинде кандый сөсти јажырат?
Эбирип келбес ол жүрүмнің
Эмди кандый учуры табылат?
Ол удаган јорукты сананып,
Ончозын эбире шүүп турадым.
Јебрен телекей јемтиги болгон
Јес кысты колыма аладым.
Тумчугы јок сфинкс² јеткерди
Тумалап өлтүрген кыс болор бо?
Тутмос³ деген улу каанды
Туйказынан сүүген бала болор бо?
Карнактын⁴ ол јараш садында
Каткырып жүрген ойнош эмес пе?

¹ Амон-Ра — јебрен Египетте күниң кудайы. Алтын-Кеме дегени — Күн.

² Тумчугы јок сфинкс — өлгөн каан-фараонды кудай-зыдып јазаган скульптура.

³ Тутмос — јебрен Египеттин кааны.

⁴ Карнак — јебрен Египеттин јаан өргө-храмы, го-роды.

Каанга сүүжин кулга береле,
Кандалып бажы тоолонды эмеш пе?..
Je оны эмди кем билер?!
Jer үстинде не ле болгон.
Aры барган изинг жылыйза,
Акту күүнингди кем ондойтон?
Канча мунг жылдар өдөр.
Казала, жерден нени табарыг,
Келер ыраак-ыраак өйлөрдө
Кижининг күүнин канайып билеринг?
Күлер кыс унчукпай отурат,
Колын жайып нени де сананат.
А менин кайкалду эртенги күним
Жаңы ишке, жүрүмге кычырат.
Бистинг жаркынду улу өйибис
Jer алдына качан да көмдирбес,
Кызыл чолмоныс, серптү маскабыс
Жылдыстар кернир — жолыс үзүлбес.
Бис артырар кайкал-кереезис
Jer-энеге бадар, та жок,
Je сени түнгей ле, күлер кыс,
Бис ундыбай көрүп жүрерис.

1970—72 жж.

Күндүлү Донбасстыг јерине айыл-
дап јүреле, туштаган најыларыма

АМАДУУМ — ЈЕРЛИК АРГЫМАК

(Кокурлу үлгер)

Аттан бийик өлөң,
Айландыра — кызу чөл.
Қыпчактардың кааны
Қурчап келди — өл!
Қайал сууның јанында
Канча баатыр јыгылган.
Князь Игорь олјодо
Ярославна ыйлаган.
Је баатыр баатырды
Базынбайтан јанду.
Орус князь мында
Айылчыдый — улу.
Јендирткен де болзо,
Јенүчининг төринде
Ярославнаны сананза,
Кунукчыл көстө...
Қайал эмди — Кальмус.
Қайкал илби, өс.
Татар нөкөр тилннде —
Тату алтай сөс.
Бис мында — айылчы.
Улгерлерис, јынғыра.
Шевченконың Төрөли,
Алтайларды тында.
Қайран јүрүм — ырысту,
Канатту сөстөр тутурбас.
Амадуум — јерлик аргымак

Оозын чек ле тартырбас...
Кыпчактардын кааны
Кончак эмес, мен.
Кызыл жеерен адыма,
Князь Игорьь, мин.
Ярославна эжине
Јана берзен сен.
Көк чөлдөрдиг түбине
Јылыайын мен.
Ак кемирчек өргөмди
Абрага салайын,
Орой јанган куштардый,
Шыгырап, мынан ырайын...
Је јанымда кенете —
Јааным болгон Эркемен.
Кайран Украина јерине,
Қалак, мени экелген.
Күзүреген домналар
Күн оодылып чачылган.
Ак отторлу залдарда
Албаты бисти тындаган!..
...Улгерлерди кычырып,
Уйелер жүрүмин санандым.
Кайал сууның јаныида
«Каан» болорго јастадым.

Донбасс, 1972 ј. апрель ай.

ДОМБРАНЫҢ УНИ

Айланайын көк чөлдөр
Аттар тибиртине күнүреген,
Курмангазы¹ домбразының

¹ Курмангазы — казах композитор-топшуурчы. 19 чакта жүрген.

Кылдарында јынкылдаган.
Адалык тушта аттар изин
Ак кумактар базып салган,
Көк чөлдөр өлбөс күүзи
Домбранын үнинде арткан.
Куулгазынду бу музыка
Кулагымда шыгырап калган,
Јүрегимнин эл түбинде
Јүзүн санаа јайнап турган.
Күндүлү күрееде отургам,
Казах најым, айлында.
Кайкал ойын тындагам
Тон јылдыстар чогында.
Аттар, аттар тибирти
Алыс јерден угулган,
Јалтанбас элдин јүреги
Јаркындалып чагылган.
Домбра араай ойнозо,
Топшуур үни угулган.
Агарган таңдар арјанда
Алтайым бар деп саналган.
Кызаланду өйлөрдө
Коштой бистер турганыс.
Алмас жылыш тудунып,
Алтайды корып алганыс.
Каныгып келген черүле
Кырышканыс өлгөнчө,
Кајуда аккан каныбыс
Чечек болуп күйгенче.
Амыргынын жыйгызын
Алтайым база көп уккан.
Ас та болзо элим бар.
Алтын туулар бек турган.
Айланайын најылар,

Алтайыма мен жангам,
Кару төрөл калыктын
Сүүжин жүректе апаргам.
Жүрегиме музыка
Жүс шыгыртту чөң калган,
Домбранын үнинен
Жыңкылдада жаш тамган.
Курмангазы ойыны
Куулгазындый арт калган,
Куба чөлди ойгозып,
Аттар, аттар мантаган.

1970 ж. ноябрь.

КОЧКОР АЙДА

Чапаевтин адыла адалган колхозтын
председателине, Петр Иванович Кордо-
евке, учурлап турум.

Ар туманы чалыган соок талада
Ак малың кандый туру, карындаш?
Айлыгнын төринде чаңкыр тууларда
Аңдар истери артты ба, карындаш?
Айса, база ла эчкилер ле тарап,
Албатың, байла, чаксырап ла турган.
Кажы ла күн конторага толуп,
Камык суракту колхозчылар жуулган.
Орооныстың байлыгын там көптөдип,
Олор амырын ундып, иштегилейт.
Торкодон жымжак — эчки ноокызы,
Оноң жараш арчуулдар түүлет.
Седен кыстар оны тартынып,
Сергелен жүргенин көп көрөдим.
Франция да жеринде мыны баалап,
Кееркеп эдингенин угуп жүредим.

Ыраак турлуда иштегкей койчылар
Ырысту жайды, байла, сакыйт.
Чөл күйген. Жыл сүрекей кату.
Түндер, байла, узун, узун болор —
Көстин кирбигине уйку конбос.
Улус, кыштулар, комбиазырал, койлор —
Ончозы санаада, ол жогынан болбос.
Амыр жок иште, шакпыртту жүрүмде
Анайда ла жүрүм өдүп ле жат.
Ак чөлдөрлө, кызыл кырларла
Кочкор ай шуурып ла жат.
Мында таш, салкын ла кар,
Бийик жер, бийик күүндү улус.
Корон соокто ак кырулар
Кирбикке конуп, мызылдап турар.
Бу жерди каргышту жер деген,
Жок, төгүн, бу кайкамчылу жер.
Не десе, мында — баатыр улус.
Олорды макта, алкыжың бер.
Мени уткыган пионерлерге эзен,
Ырысту өссин жеримниң чечектери.
Иштегкей, жалакай улуска эзен —
Кайран жеримниң мак нерези.
Мен эмеш кунук, карындаш.
Же жүрүм жаркынду, жүрүм жараш.
«Жотконы жок талай болор бо?
Карыкчалы жок поэт болор бо?»
А сен Алтайыңнын андарына килеп,
Ак малысты өскүрүп ле кичееп,
Иштеп жадын, Петр карындаш,
Жолың ырысту болзын, карындаш.
Сеге бу ийген ару күүнимнен
Санаан жарызын, ийден кожулзын!
Кижн кижиге каруузыганыла ырысту,
Андый ырыс сени таштабазын!

ЈАЛАР
ОДЫМ,
ЈАЛБЫРА

Јўзиме тийген јымжак бўрлерден
Јўрегим изийт, о, алкыш болзын.
Төрөлиске бистинг јуу келгежин,
Бир канчабыс анда јыгылар.
Ырап барган јолысты јакалай
Элбиреп өзигер, кайран агаштар.
Јаңыдаг өскөн чагалдар чылап,
Јаш үйелер тўггей ле өзөр.
Јергелей турган бистинг јанысча
Кайкалду өйлөр, улустар өдөр.

1975 j. апрель ай.

ЭЛЕГИЯ

Кунукчалымды менинг ўлежип,
Куулар ойто ло јан барган.
Кулузын кирбиктў көк көлдөр
Кунугып кийининг көр калган.
Ээзи јок көл чилеп,
Эригип јўрегим арт калган.
Ак куудый сўўжим
Оны таштап ыраган.
Бўгўн санаам караңуй,
Кўўним туйук тайгадый.
Карык санааны базарга
Кар өнөтийин јаагандый.
Қырлар, агаштар, туралар
Эбире ак ла јенгилчек.
Јаңыс ла сен келбезинг,
Ундылбас јазым, көк чечек.
Је уур ла изў амаду
Шунуп чыккан туулардый.
Ак јолдордын учында
Кем де сақып тургандый.

Кунукчалымды мениг үлежип,
Куулар кайра келбестий.
Чанкыр тууларда көк көлдөр
Сакып көргөн көстөрдий.

1967 j. ноябрь ай.

МЕН СЕНИ БЕДРЕП

Сени, көөркийим, бедреп,
Жолдор айрызында астыктым.
Чанкыр кырлар, телекей...
Изигди бедреп, таппадым.
Кайдаар, эркем, ырадың?
Өзөктөр көгөрип сананат.
Эмиктер салкынга шыгырап,
Кемниг сөстөрүн апарат?
Сүүштин шаңдары көксимде
Сүүнип күнүрейт, күнүрейт.
Бу кайкалду жүрүмде
Кем кемди де бедрейт.
Кайда — чанкыр Чолушман?
Аркыт, туманду Улаган?
Айса, чек өскө талада
Сениг истерин жылыйган?
Жылдыстар чогы төгүлип,
Чанкыр тенери чайбалат...
Бистин жолдорыс биригип,
Оног ойто ло жылайат.
Бүгүңги көп жолдордо
Кем кемди де бедрейт.
Келер тушташтын ырызы
Көстөр түбинде мелтирейт.

1969 j.

ЈОДРАЛАР ҚУРЧАЙТ

Ак көбүктің чечеги байбайып,
Алдыма жолдор бүгүн жайканат.
Жараш жыдыла жасты эзиртип,
Жажыл кырларла ойноп барадат.
Айаң элбек кырларымды сыймап,
Ай нени де Алтайымнаң бедрейт.
Кандый көөркийди таппай калала,
Капчал өзөктөр түбин ширтейт?
Мөңүн Айым, тегин бедребе:
Качан да ол ойто табылбас,
Ай жарыгына араай сүүнип,
Алтай жериле көөркий барбас.
Ак жодралар тымыган кырларда
Айдың түнде оны санандым.
Тымып калган кичинек городтың
Тыңрык оромыла уичукпай барадым.
Мөлтүрөп төгүлген мөңүн жарыгың
Эмди өскө жарашты жарыдат.
Өскө жинттер жодралар аралай
Сүүшке курчадып, сүүнип баргылайт.
Азыйда баскан жолыска, меге
Айым тегериден каруузып аыктайт.
Ак чечектериле жолымды бүркеп,
Азыйда чылап жодралар курчайт.

ЭСКЕ АЛЫНГАНЫ

Түн узун... Сан башка
Түжиме ол не кирет?
Качан да сүүген ол кыстың
Чырайы неге көрүнөт?
Ол жараш ла жаш бойы
Жанымда мениң каткырат.

Күнүркеген жүреги
Күндий кызып, чагылат.
Кара чачы толголып,
Жардына түжет, жайылат.
Коо сыны, кебери
Кожондый меге билдирет.
Сүүшке көксим өртөлип,
Сүрнүгип мен турадым.
Сүмелү сөстөр менде жок:
Сүүйдим, күйедим, өлөдим.
Мен ол ло жаш тужым,
Сүүштег чек ле эзирик.
Ол ло таныш турада,
Таныш кыптар — өчөмик.
Запискалар бичижип,
Санаабыс билишпей турадыс.
Агарган айдын алдыла
Араай базып барадыс.
Эбире жажыл тымыктар
Эркелеп бисти кучактайт,
Эртенги күнде кайкалдар
Энчикпей бисти кычырат.
Жүректе ару сыстардан —
Жаш тужымнан келедим.
Ундылган өйлөр жаражын
Узак сананып, өдөдим.
Же тун узун... Карагуй...
Түмен санаалар курчап келт.
Улгерлер жүректи жайнадып,
Устүгнжип једип келт.
Сенин онбос кеберинг
Поэзия болуп кубулат,
Жажына мени жаш эдип,
Жараш жүрүмге апарат.

КАЙРАН ЖҮРҮМ

Кайран жүрүм! Ыраакта көөркий.
Катап ла жүрек жайнулу сыста.
Катап ла жылу энчикпес сакылта
Качан бүүдер? Келер жолыста
Жаркынду жолугуш ойто болор бо?
Айса энгирдин таңдагы ла артар?
Айса сүүштин жылдысту тўни
Бистин жолысты өчөмик жарыдар?
Кару ижемји! Мени таштаба.
Каткырымзып сен удур келерин,
Күүниме кару сенин чырайың
Кўндий жарыыр, мен билерим.
Эмди дезе сени сананып,
Ак кырларга унчукпай барадым.
Көгөрип тымыган тегери учында
Көөркий сенин көлөткөн таныйдым.

1972 ж.

КУС

Кўс! Алтын жалбышла
Агаштар жаркынду кўйген,
Чанкыр тегериде турналар
Мениле эзендешкен...
Кунукчалду куркулдажып,
Жергелей тизилген,
Сары жалаңдар ўстиле
Сананып эбирген.
Кўннин сары чогы
Бўрлерге сўртўлген,
Жеримди улу журукчы

Чоокырайтып ийген.
А мөштөр мөнүнделип,
Ажуларда турган,
Жабыста чанкыр өзөктөрдө
Айылдардан ыш чыккан.
Солонгыдый кырларым
Шынгыражып ыраган,
Алтай чөрчөктөр тармазы
Жеримди курчаган.
Күс! Иштейтен өйим!
Сакыган, сананган.
Сергек, омок үлгерлерим
Бадышпай турган.
Ак ширееге чыккандый,
Бийик тууга чыккам.
Айландыра телекейди
Кучактай алгам.
Кайкалду жараш жеримди
Кем де жайагандый.
Ол жайаачы киж
Мен бойым болгомдый.
Күс! Сүүген өйим.
Түжүмнүн, жыргалдын,
Коологон кожонду
Алтай тойлордын,
Кыштуларына көчкөн
Иштейкей улузымнын,
Кылгалары атрайган
Сары арбанын.
Жалбырактар айланыжып,
Жолыма төгүлет.
Жайды үйдежип,
Күс күлүмзиренет.

ЈАЛАР ОДЫМ

Јалар одым, жалбыра,
Жажытту сѳсти сен апар...
Куулгазынла курчайла,
Кубулбас эдип артыр сал.
Онын кѳстѳри, каткызы
Сенде артсын, жажынзын.
База менин кѳксимде
Артып калзын, жылытсын.
Экѳ бистин ортодо
Эмди бир де ис артпас.
Ончозы отто, жалбышта.
От кемге де ол айтпас.
Ак жарыктан јѳр калзаас,
Альбомног кем де ајарбас.
Айдышкан бистин сѳзнсти
Алаатып кем де кычырбас.
Јаңыс ла бу ѳлгерде
Јарт эмес сѳринг јуралар,
Шымыранган ѳнигнинг
Шымырты, байла, арт калар.
Жажытту бу кѳѳнисти
Јалбыш одым апарзын.
Изѳ бистинг сѳѳжисти
Илби јалар корызын.
Жажытту бозом энирде
Јанына, одым, келерим.
Јаш туштагы јѳрѳмди
Јалбыжыннан кѳрѳрим.
Қара чачын толголып,
Қаткыраын, билерим.
Эрке айткан сѳзингди
Эске аларым, сезерим.

Жалар одым, жалбыра,
Письмолор, кўй ле кўй!
Ару сениг кеберинг
Ак жалбышла бириге бер.
Олбўй жўрзем, одыма
Очўп те калза, келерим.
Эрке ,кару сўўжимди
Кубардан да кўрорим.

1974 й.

НОҚОРИМЕ

Поэт Эркемен Палкинго

Қар терлеп, қайылып келерде,
Қатап жўрўмисти эске аладым.
Откўн жолысты, айтқан сўзисти,
Қайқалду жўрўмисти сананадым.
Қар қайылза, анда истердий,
Жўрўмде изибис жылыйып калбас.
Суулар да болуп шуулап ыраза,
Унибис бистинг жоныста ундылбас.
Бис иштегенис макты сананбай,
Элиске ижистинг тузазын биллип,
Қайрал сақыбай, кемге де ачынбай,
Жўрўмнинг учурын жўрекле сезип.
Агару эмезис, жастырып та жўргенис.
Албаты оны бойы ла билзин!
Ару нажылыкка бис бўткенис.
Кичинек пе бу? Жўрўм ле билзин!
Кўмў базарга качан да кичеенбей,
Кўдўрип аларга жўткип жўредис.
Ару кўўн кижиге качан да килемкей,
Албатым оныла бай — билерис.

Эмди де Төрөлиске, жоныска
Беретен кўчибис жеткилинче бар.
Эмди де ўстисте чаңкыр таңдар,
Жаркынду кўндер көп катап чыгар.
Карыкчал болгон, эмди де болор,
Уурлар болгон, эмди де болор.
Же жүрүмле бис сўўнип барадыс,
Алкыш сеге, ырысту салымыс!
Не керек! Жүрүм кайкамчыл!
Кўн, кырлар, булуттар, салкындар,
Көксисте кожон, көзисте кўн,
Жажыл жалаң, агаштар, куштар.
Кайран улустың колдоры жылузы,
Карузып көргөн көстөр ырызы
Бисти эмди де жарыдар, жылыдар,
Ичкери барарга, жүрерге болужар...
Кар терлеп, жасты белгелейт,
Катап ла жүрегим жимилип сўўнет,
Бу жүрүмде ол недең де чөкөбөйт:
Кижиниң жараш кўўнине иженет.

1976 ж.

КЫЗЫЧАГЫМА АЙТКАН СӨЗИМ

Эмди сен эненнен узун,
Эненнен коо ло жараш.
Эрке кызычагым, балам,
Сеге он алты жаш.
Сен учарга ўренип турган
Турна балазына тўңгей,
Жүрүм сеге, кайран эркем,
Сўўнчилү учуш бергей.
Тенери чаңкыры, элкеми

Јүрегинге, балам, толзын,
Ондо жажына, жажына
Күннинг чогы ойнозын!
Күскүдег сен көрүнип,
Нени саннадыг, балам?
Энеге бойыгды тўндеп,
Сүүнелиг, байла, балам?
Бичиктег нени кычырып,
Тымып саннадыг, эркем?
Кайкамчылу, жараш жүрүм
Барына мен бүүткөм!
Јүрүмниг ару болзын,
Сүүжинг быйанду болзын,
Сениле оморкоп жүрейин,
Ырызыга сениг сүүнейин!
Уч, сүүн, каткыр,
Туруйначагым, кызычагым!
Јүрегимнен өскөн чечегим,
Оморкожым, чочыжым, ырызым!
Канадын чылабазын учушта,
Карыкчыл туштабазын жолында,
Бу мениг улу алкыжым,
Эзендежип жангыган колым.

1976 j.

КАРГАН ЈУРУКЧЫ

Карган журукчы ыраак турлуда
Энирлер сайын гитара ойнойт,
Јабыс туранын карануй эжигинде
Јайнулу јобош мелодия онтойт.
Эски романс эжиктен чыгала,
Эңчек тууларда нени бедрейт?
Эрке шымыртту кару сөстөргө

Эгирде эмди кем де келбейт...
Кайда да жуукта базыт угулып,
Эжикти ачып үйге кирбейт.
Гитаранын кылы ончозын сананып,
Кызыл эгирде эригип жайнайт.
Журук та жураган, кайла да туткан
Нйделү сабарлар кылдарга табарат.
Оны сөстөр лө музыка күүзи
.Аш тужына ойто ло апарат.
А түште ол мольберттин жанында,
Бажы кажайып, та нени де журайт.
Жажына бедреген кайкалду сүрди,
Мөнкүлик жүрүмди таппай шыралайт.
Жүрүм өдүп, ырап та браатса.
Жүреkte жалар өчпөй күйгенче,
Кажы ла күн мольберт жүктенип,
Карган журукчы кырларла жүргенче.
Мак та, жөбжө дө, балдар да жок,
Магдайда чийүлер там теренжиит.
Чанкыр туулар жаражына туттуруп,
Кандый сүрди журукчы бедрәйт?
Мадонна эмес, малчы улусты
Билгенинче карган журукчы журайт.
Ышталып калган стенеде журуктан
Ырысту алтай кыс каткырат...
Малчы ла журукчы ыраак түрлуда
Кажызы ла бойынын ижин бүдүрөт.
Кыштын шуурганду соок күндеринде
Баян турада сүүнчилү жыгырайт...
Жай келгенде, баргаага бастырып,
Жабызак тура ээнзиреп артат.
Эгирлер сайын онын эжигинде
Карган журукчы жагыскан отурат.
Өткөн жүрүмин эске алынып,

Өрөкөн өкпөөрип, гитара ойнойт.
Жаркынду жүрүм ыраганына кунугып,
Жайнулу эрке мелодия онтойт.
Амадузына жетпей карып та калза,
Амаду оны ичкери ле кычырат.
Качан да журабаан кайкалду журугу,
Уйуктап калганда, түжинде журалат.

ЭНГИРДЕГИ АЛАНЗЫШ

Жүрегимде чек өчпөс амаду,
Алдымда ак карлу ашпаган ажу.
Бу та орой күс, та эрте жас?
Нени белгелейт жарты жок сус?
Ажулар — жылдарым там ла көптөйт,
Күс амыргылап, күүним өртөйт.
База бир жыл өдүп ле калды,
База бир амаду бүдүп ле калды.
Жайлугуш ажуда ол кангыл мөш
Жаңгыс ла эмди түжиме кирет.
Кайда ол куулгазын көрнөш?
Келер ой меге нени экелет?
Ак сүмерлү ол бийик ажуны
Ажарым, та жок, кем билер?
Жүрүм берген улу төрөлим
Жүрөргө, жөнерге ийде берер!
Кайран күзим, ойто ло жаңыра,
Сыннан сынга тоңдолып!
Жүрегимде сүүжим, жымыра,
Жалбыш сөстөргө ородып!
Туйук кара ол тайгадый,
Буудак, турба менин алдымда.
Күн салаалу кару тала,
Чагыл өчпөй жолымда...

ЫЖЫ СУУНЫҢ ЖАНЫНДА

Жирме жылды
Туура таштап ийеле,
Жиргилжин өйиме
Мен ойто ло келгем.
Табылбай калган ол
Тату сүүмжилү сысты
Такып жүрегимле мен
Ойто ло сескем.
Та кем де мени
Қаралап саларда,
Тарма күчле кем де
Тиргизип алгандый.
Жанымда ак чечеги
Жайылган кайран жодра
Куулгазын арчуулын үстиме
Жайа туткан агару кыстый.
Шылырап аккан
Соок кара суучак
Мен тынду суу деп
Шымыранып тургандый,
Ат бажындый
Алтын күүк үни серибей,
Мөңкүлик жүрүмди
Чөрчөктөң алып келгендий.
Сыным жеңил,
Санаам түштий жарык.
Жажыл жайым мени
Қурчап, кучактай алат.
Ооруумды, сызымды,
Ончо түбекти
Ару жаңмыр јунуп,
Агызып, алып барат.
Ыжы суу жаказында

Жодралар ортозында
Тоорчыктар ўни серибей
Ол кўн кожондогон.
Ак ай тымык суунын
Тўбинде жайканып,
Тоорчыктын ўнин тыгдап,
Кўлўмзиренип жаткан.
Меге бўгўн
Эки катап жирме жаш.
Экинчи жирме жажым
Ундыл калган.
Жаратта агаштарды
Чек ле жынырадып,
Тоорчыктар торт ло
Билинбей кожондошкон.
Тала бокалга нўкўрим
Аракы урган,
Тап этире экў
Ууртап ичкенис.
Ай жарыгына
Жалтыраган сууда
Араай эжинип,
Жаш туштадый сўўнгенис.
Эмди де алдымда —
Кўп ырысту жылдар.
Кандый да иште
Мен иштеерим, жўрерим.
Нўкўрим жыгылза,
Орў кўдўрип,
Буудакты кожо ўдўрим.
Кызалагда кижини
Кыстабазым, кара сананып,
Тўбектег айрыларга
Болужарым, тартыжарым.

Ол учун кемге де
Күйүнип, тартынып,
Ачынбазым, кандый да
Кайрал оног сурабазым.
Жагыс ла бу мындый
Тымык жылу энгирде
Ыжынын жарадында
Жайым, омок отурайын,
Тоорчыктардын үйелү
Кеен кожондорын тыгдап,
Жүрегиме сүүмжи батпай,
Араай каткырайын.
Ачулу күндерди
Туура таштап ийеле,
Ак жарыктын
Арузына курчадайын.
Жиргилжиндү жирме жажыма
Бу тушта
Жолугайын, онын ырызына
Ойто ло жагырайын!

1974 ж.

АДЫНДЫ АДАП КАЛАРЫМ

Сени мен кем деп адаарым?
Сүүгеним деп канай айдарым?
Түш жеримде сенин адынды
Билбей адап каларым.
Ол менин ырызым, кожонгым.
Кандый да жаргы алдына
Карыкпай мен турарым.
Жагыс ла сени көрөйин,
Жаныга унчукпай желейин.
Койу, кара чачыга

Колымла араай тийейин,
Эрмеги јоктог билейин,
Эркелү көзине сүүнейин.
Эринининг өчпөс одына
Ойто күйейин, күйейин,
Јолугушты јылу сананып,
Јолдорым өдүп барайын.
Отторы чагылган оромдо
Ойто ло сеге туштайын.

1972 ј. февраль ай.

ЈҮРЕК КАНАДЫ

Канадым чылады, учурбай барды,
Је качан бирде ого ийде кирер.
Јагыс ла јүрегим канады сынбаза,
Јүрүм түнгей ле учуш берер.
Канатту јүректү болуп бүтсе,
Качан да кижн эмектеп јүрбес.
Төрөлин сүүген ару санаазы
Төмөн түжүп, неге де мүргүбес...
Јүрүмге алкыш! Ак-јарыкта
Јүреги канатту улус бар.
Тен јүрүмде, најылык ырыста
Олордын канады јөмөп учурап.
Јүрегисте канат јок болзо,
Јүрүмге ичкери канай барганыс?
Кызыл мааныны өрө көдүрип,
Кышкы өргөни канай алганыс?
Канатту јүрек эмес болзо,
Каан түрмезин канайып оотконыс?
Космосты эбирип јылдыска учатан
Космонавттарды бис канай тапканыс?

Жүректе канатты үзе тартпай,
Жүткнп учкар кайран улузым!
Жүрүмде келетен жүс жылдарды
Бүгүн эезин бийик салымым!
Жүрүмде канадаар чылай да берзе,
Жүректе канадаар ийделү болзын...
Карыкчал санаага ол бастырбай,
Кайкалду жүрүмге слерди апарзын.
Же канадым чылады ыраак учуштан,
Качан бирде ого ийде кирер.
Жангыс ла жүрегим канады сыпбаза,
Жүрүм түней ле учуш берер,
Учуш берер, учуш берер!

1975 ж. март ай.

Өрткө күйген агаштар кубалын
Өрө көдүрип салкын учурат,
Олор кейде жеңил айланып,
Жерге түшпей, жүрегиме урулат.
Бу агаштар — агаштар эмес,
Менин сүүген сүүжим болор бо?
Же өрткө күйген агаштар ордынаң
Өзүп агаштар түней ле жажарар.
Өзөтөн үйеге артырган үним
Олүп те калзам, байла, угулар.

1975 ж.

Качан да, качан да сен
Каралап кижини айтпа;
Ол каргыш булут болуп,
Карыкчал жаңмырыла жаар үстинге.

Сен качан да, качан да
Кызаланга кызыба, кыйнаба:
Ол корон болуп тўжер
Суўмјинге, ырызынга.
Сен качан да, качан да
Оштөбө, истебе, некебе:
Ол бир тушта тамы болуп,
Карарып сакыыр јолында...

19

ЭСКИ ШКОЛЫМ

Эски школыстың эң залында
Эмди алтамым алыс торгулат.
Јаш тужыма једип барарга
Јаныс алтам арткандый бодолот.
Сен кайда, кбөркий уулчак?
Јүрегим сени јоктоп сананат.
Јаан жүрүмге ичкери алтаган
Изин мынанг иле танылат.
Элбек телекей эжигин ачкан,
Эскирип калган кару школым.
Төрөлим деген јылу сөстин
Тату сызын сенен алгам.
Бу залда жүгүргенис бис,
Бу класстарда сүүнгенис бис.
Албатыбыс! Төрблис! Төрблис!
Школдың бу ла стенелеринде
Ундеристин шыңырты арткан,
Күүндеристин ару тыныжы арткан.
Оны ундылар деп кем айткан?
Јайгыда школ тымып калган.
Оскө балдар анда үренет.
Школдың эски садында бүгүн

Сары бӯрлер шылырап төгүлет.
А бӯрлер... олар нени айдар,
Кургап калган кӯски бӯрлер?
Жангыс ла сени эске алдылар,
Кайкалду ўнинг угулып калар.
Жакшы болзын, кару школыс,
Энедий эрке, ададый ойгор.
Сеге жангыс ла алкыш айдарыс,
Сененг башталган элбек жолдор.

1975 ж.

ТЫТ ЖЫГЫЛЗА

Тўш жеринде карган тыт
Уур онтоп, кўзүрөп жыгылза,
Жаан жашту кижини өлбөр деп,
Улус бӯдетен менин жеримде.
Жаш агаш жыгылган болзо,
Жаш кижини божоор дежетен.
Агаш ла кижининг салымы бир деп,
Албатым азийда бӯдүп жүретен.
Агаштар, агаштар, амыр туругар,
Тўш те жеримде жыгылбагар.
Қабайдан ала карыырга жетире
Устибисте бистинг омок шуулагар.
Слерле кожо бис өзөдис,
Слерле кожо бис өлөдис.
Қабайыс, карычкал межигис
Слерден эдилет, бис билерис.
Слерде кожоңыстын шынырты,
Слерде сўўжистин шымырты,
Аттарыстын тўрген мангы,
Сўўген жүрек кайкалду шаңгы.

Сен качан да, качан да
Кызаланга кызыба, кыйнаба:
Ол корон болуп тўжер
Сўўмјинге, ырызынга.
Сен качан да, качан да
Оштўбў, истебе, некебе:
Ол бир тушта тамы болуп,
Карарып сакыыр јолында...

1974 ј.

ЭСКИ ШКОЛЫМ

Эски школыстынг ээн залында
Эмди алтамым алыс торгулат.
Јаш тужыма једип барарга
Јаныс алтам арткандый бодолот.
Сен кайда, кўўркий уулчак?
Јўрегим сени јоктоп сананат.
Јаан јўрўмге ичкери алтаган
Изинг мынан иле танылат.
Элбек телекей эжигин ачкан,
Эскирип калган кару школым.
Тўрўлим деген јылу сўстинг
Тату сызын сенен алгам.
Бу залда јўгўргенис бис,
Бу класстарда сўўнгенис бис.
Албатыбыс! Тўрўлис! Тўрўлис!
Школдын бу ла стенелеринде
Ундеристинг шыгырты арткан,
Кўўндеристинг ару тыныжы арткан.
Оны ундылар деп кем айткан?
Јайгыда школ тымып калган.
Ќскў балдар анда ўренет.
Школдын эски садында бўгўн

Сары бӯрлер шылырап төгүлет.
А бӯрлер... озор нени айдар,
Кургап калган кӯски бӯрлер?
Жагыс ла сени эске алдылар,
Кайкалду ўнин угулып калар.
Жакшы болзын, кару школыс,
Энедий эрке, ададый ойгор.
Сеге жагыс ла алкыш айдарыс,
Сенег башталган элбек жолдор.

1975 ж.

ТЫТ ЖЫГЫЛЗА

Тўш жеринде карган тыт
Уур онтоп, кўзўреп жыгылза,
Жаан жашту кижини олор деп,
Улус бӯдетен менин жеримде.
Жаш агаш жыгылган болзо,
Жаш кижини божоор дежетен.
Агаш ла кижинин салымы бир деп,
Албатым азыйда бӯдўп жўретен.
Агаштар, агаштар, амыр туругар,
Тўш те жеримде жыгылбагар.
Кабайдан ала карыырга жетире
Устибисте бистин омок шуулагар.
Слерле кожо бис өзодис,
Слерле кожо бис олөдис.
Кабайыс, карычкал межигис
Слерден эдилет, бис билерис.
Слерде кожоыстын шыгырты,
Слерде сўўжистин шымырты,
Аттарыстын тўрген магы,
Сўўген жўрек кайкалду шагы.

Жылдарыс слерди аралай өдөт,
Бүрлер өткүре өйлөр көрөт.
Тайагыс, кудайыс болгон
Агаштарыс өрөлөп өзөт.
Ундылган ол ыраак турлуда
Карган тыттар ол ло бойы.
Олор араай ўшкүрет, шуулажат.
Бала тужым мында жажынат.
Төрөл улус, агаштар, агаштар,
Жыгылбай узак, узак туругар.
Чын да жүрүмде, тўш те жеримде
Каткыргар, кожондошкор, шуулашкар.
Алтайымда агаштар куучындажат,
Бис тирў деп олор айдыжат.
Айдын тўнде тымык аркада
Жагыс ла төнөштөр унчукпай турат.

1975 ж. октябрь ай.

КУШТАРЫМ

Ак мөнгүлөр ўстиле
Айланып учты куштарым,
Көк тенгери тўбиле
Көрўнбей калды куштарым.
Учуп ырады куштарым
Ыраак, ыраак талага,
Учы жок көк талайга
Учуп барды куштарым.
Қанаттары талымзырап,
Қалак, олор кыйгырат.
Ак толкулар ўстине
Ачу ўнденип жыгылат!
Айса бу куштар эмес,
Арыган менин жүрегим,

Тўн ортодо ойғонып,
Көзнөгиме көрөдим.
Je учкар, учкар, куштарым,
Қанаттарын тығзын.
Қажы ла канат жаңышта
Қайкалду өйлөр жууктазын.
Қуштый жағым улустар
Учсын, сўўнзин, кайызын.
Кижиге кижи карындаш,
Килеп ого болушсын.

ТӨРӨЛ УЛУС

Төрөл улус! Қарузыш жүрүгер!
Алдыста эмди де бийик ажулар!
Албаты деген адыс бар эмес пе?
Бийик санаала жүректи жарыткар!
Бир салымнын учугына тизилип,
Уўрлў куулардый көккө учалык.
Агару жеристин ўстиле айланып,
Алтын күннинг чогынан тудалык,
Алтайысты бис жагына алкайлык!

1973 ж. октябрь ай.

ЭЖИМ ДЕП СӨС

Эжим деп эрке сөс бар
Элимнинг эрјине тилинде.
Онын јаражын кайкагар,
Учурын билигер жүрүмде.
Эжим, эш-нөкөрим,
Ангыр кыйгырат тенериде,
Уўрем, кайран нөкөрим,
Чечек энгилет чечекке.

Сүүмјим жүрегинде уйалаган,
Ырызым анда ок жарыган,
Кару нөкөрим, эжим,
Сен жокко канай жүрерим?
Түбектен мени аргадаган,
Карыкчалдан мени айрыган,
Чындык нөкөрим, көөркийим,
Сен жокко не болорым,
Уурларды канай јенерим,
Ажуларды канай ажарым,
Сен каруузып көрбөзөң,
Лылдызым болуп күйбезең?
Бу жүрүмде јаантайын
Килеп, каруузып билеринг,
Айтпаган да күүнимди
Ажындыра сезип ийеринг.
Эң ле кару сөзимди
Сен укпаган, нөкөрим,
Је кажы ла айткан сөзимде
Каруузыган күүним, көстөрим.
Ырысты кожо үлешкен,
Ыйды кожо үлешкен,
Ижемјим, кайран нөкөрим,
Куйагым, чечегим, көөркийим.

1976 ј. март ай.

ÖТКÖН
ÖЙДÖГИ
ЈҮРҮМНЕН

КАРГАН ҚАМНЫҢ ТУҢУРИ

(Кичинек поэма)

Қырда әгирди чочыдып,
Түнкүлдеген јес түңгүр,
Қызыл јалбыш эбире
Элестелип сен јүгүр!
Јер алдына бир тўжўп,
Қоқ ајаска бир чыгып,
Түнкүлдеген-тўпўлдеген,
Тўмен туулар аш келген.
Эбире улус чырайында
Эрмеги јок коркымчыл,
Куулгазынду көрўмдер,
Кудай јанғыс коручыл...
...Қарангуй јебрен айлында
Қарган кам отурган,
Қызарган оттың јанында
Қыранғылап сананган:
«Алтайга јанғы јанг келген,
Ады оның — Совет.
Қамдаба деп кезеткен,
Қанайдатан неме эт?
Бу јанга удура
Таргыжатан ийде јок.
Куулгазынды көргўзип,
Кутук тапсанг, бўдўм јок.
Оскө кудайдың јанғы
Ойи келген болор бо?
Элдинг јўрегин тудатан
Ээлў тағма болор бо?
Бай-јайзангды јоголткон
База тың ла јан болтыр.
Қызыл чолмон тағмалу,

Кайкамчылу неме эмтир.
Ак чачтары семтейип,
Араай ол жайканат.
Адалар жүрүмин сананып,
А калак деп унчугат.
Калканын каанына
Калапту камдар бакпаган,
Кажаган айылда өртөөрдө,
Түнүктен чурап чыккан.
Сары жангын керек жок¹,
Саг башка неме — деген,—
Бурханыга² бүтпезим,
Бу тегери ээ деген,
Озо, озо чактарда
Орбу ээлү болгон эт.
Адай Эрлик жерине
Ада барып келтен эт.
Эрлик-бийдинг бойыла
Чечеркешкен эмес пе?
Курбустаннын алдына
Куугарбай турган эмес пе?
Эсим деген бий-жайзан
Ээлү камды ченеген,
Эрлик бийди экел деп,
Эңир түнде кезеткен.
Түниле түгүр түнкүлдөп,
Туулар алыс үндөнгөн.
Эзин-куйун көдүрүп,
Ээлү кам ийиктелген.
Жылдыстар оды тызырап,
Түгүрине түжетен,
Кайалар араай жызырап,

¹ Сары жан — ламаизм деп кудай жанг.

² Бурхан — буддийский (сары) кудай жангды тюзөөчү.

Жер селес эдетен.
Летинчи күн энирде
Жер кенете тирс эткен,
Курлаа өткөн сагалду,
Эрлик-абы көрүнген:
«Айлу-күндү бу жерге
Келбес салымду бойымды
Ненин учун алдырдыг,
Ненин учун кычырдыг?»
«Эненин тынын аладыг,
Балазы өскүс ыйлайт.
Баланын тынын аладыг,
Энези карыгып ыйлайт» —
Жабыланып жайзан айткан,
Жалтанбай бурулаган.
«Эликти ададыг. Чаабы
Жалбырак соруп сыйтылдайт.
Чаабын ададыг, энезинин
Эмчегинин сүди тамчылайт.
Бис экүнинг небис башка?
Журтын үзүлип, какша!»
Эрлик каргап түкүрелет,
Жер алдына кирген дежет.
Эсим бийдинг журты жоголып,
Энзиреп калган дежет. —
Карган кам сананып,
Улу тынат, карыгат:
«Жүреги жок эл келген,
Жүрүм нени экелген?
Каанга камдар бакпаган,
Кызылдарга багып жат.
Жаңы жаңнын учуры
Жаан ла эмтир, канайдат?»
Төрт адын тайып,

Төрөгөнн кам «жиген».
Журт Советтин жааны
Жуукта ла өлөр деген.
Же канайып та камдаза,
Коммунистте өлүм жок.
Көрмөстөрүн ийзе де,
Көк жарамас, не де жок:
«Кайракан, жип болбодым» —
Калын жонго кам айткан.—
«Коммунисттин кудайы
Жаан эмтир» — деп жартаган.
Учы-учында, карган кам
Улу тынып шыйдынган,
Кызыл мааны жайылган
Журт Советке ууланган.
Карган кам түнгүрин
Журт Советке экелген,
«Калак, мыны алыгар,
Камдабазым мен» — деген.
Желбер кара сагалын
Сыймай тудуп, энчейген.
«Ак-аданым¹, манта» —
Араай кам үнденген.
Жес көстөрлү түнгүри
Жерге туруп түп эткен.
Ары болуп мантаарда,
«Акыр, адым, тур!» — деген.
Куулгазынын божодып,
Кутустанып отурган.
Кудайы жок бу танма
Канайдар деп сананган.
Жажык жүректү улус

¹ Ак-адан — түнгүрдиг ады, акталап салган төөнн адан деп адап жат. Айдарда, ол камнын минген төөзи.

Жалтанып оноң туратан.
Калай-кокый, өрөкөн,
Качып оноң баратан.
Журт Советтин жаанының
Жудругы столго жырс эткен.
«Камдабазым мен» — дейле,
«Канайып туруң сен?!» — деген.
Колмылтыгын кодорып,
Колына алып, шыкаган,
Жес көстөрлү желбистин
Мандайына уулаган.
Же оның ордына
Жеерен чачту кыс турган,
Карган камның көзинде
Каткы десе жажынган.
«Куулгазының көргүзип,
Кутустанба сен мында.
Каталашкага сук салзам,
Канай чыгарың сен, таңма?!
Түндү-түштү түнүрди
Түпүлдеткен сен эдинг,
Таайымды жийтем деп,
Тайылга да сен тайдың.
Оскө өй келгенин
Онөтийин көрбөй туруң ба?
Тегин жерге улусты
Мекелеп, туза алдың ба?
Кажайган чачыга килеп,
Караңгуй жерге ийбегем.
Куулгазынду немелер
Гипноз деп мен билгем».
Журт Советтин жааны
Жуура көргөн кабагын:
«Кайда, түнүрин бери бер,

Кӧрзӧн мыныг кылыгын.
Советти ченеп туруг ба?
Законыс бистинг бек эмей!
Контраны коркыдар
Колмылтык та бар эмей».
Тӱнгӱрин столго салала,
Тӱнгзӱйип кам отурган.
«Калак, таайыс, ачынба,
Качан болбос, ташталган.
Орттӧ кӱйбеген бойыбыс
Ӗлӧр кӱнис келген јат.
Крест тутпаган бойыбыс
Киличекке киретен јат.
Тайылганы тайатан.
Тарту эдип салатан
Ӗй, байла, ыраган,
Ак-јарыкта јангы јанг.
Ачынала, таайысты
Апарарга санангам.
Эрлик адай эжигин
Эбире кӧп лӧ айлангам.
Алтай-кудай тыныгды,
Айланайын ,бербеди.
Совет јанга тыг кару,
Салымы бийик эр — деди...
Је јелбек сагалду абыска
Јаннынг кӱчи једер бе?
Кӱнгӱреген шагдарын
Кӱрӱм тады јибес пе?
Кызылдарды кырзын деп,
Кычырган эди абызыг,
Јангы јанга удура
Тартышкан эди алмызыг.
Јанга јаман этпегем,

Жаан ла болзо тайылга.
Жокту-жою не жүргем.
Жонго жажына жалчыда»...
Төгөтлө кара номерди
Түнгүрге уул тургускан.
Төрдө кып-склад,
Анда апар ил салган.
Оног кезе көрүжип,
Одош-тедеш отурган.
Көстөринде көрмөстөр?..
Көп амаду жарыган?
«Жаан сагалду абыс
Жаң алдында карууда.
Бийик учуп чыкпаган,
Бийскийде түрмеде.
Қатап ойто камдазан,
Қарамдабазым мен,
Коммунисттин жаңын
Қаралатпазым мен».
«Оо жайла, таайыс,
Ончозы меге жарт эмей.
Журт Советке түнгүрди
Бойым экел мен бербей.
Ээлү түнгүр алдым деп,
Эмди кереес бичик бер.
Кийнинде кинчек болбозын,
Қилеп билбес кара жер!!!
Қарган мен өлөрим,
Қалың ағаш өс қалар.
Комуинисттин жаңына
Қам керектү жыл чыгар.
Ол тужында түнгүрди
Он колго алыгар,
Орчылангнын жүрегин

Ол ажыра тындагар...
Арлык-берлик санаалу
Ар улусты кем билер?
Элдин кыйыш салымын
Ээлү жүрөк, эр билер...»
«Коммунисттик жаңы
Кудайы жок, билеринг,
Куулгазыны жогынан
Ырыс келер, көрөрүң.
Телекейди кайкадар
Санаа бисте табылар,
Тереле жапкан тўнўринг
Чирип, тўней ундылар.
Оны колго алар деп,
Каранга сен иженбе.
Келер ўйе жолына
Качалганың сен ийбе.
А эмди, кам, ары жан,
Кереес бичик ме сеге.
Агитация болбозың,
Ачынарым, жеен, сеге».
Журт Советтин жааны
Улу тынып сананган.
Чанкыр ышту айылдар
Чак тўндерден ойгонгон.
Карган кам корчондоп,
Кайа да көрбөй бараткан.
Бөрүкте кызыл чолмонду
Жииттер жолдо туштаган.
«Улус та чек өскөргөн,
Улу камнан коркыбас,
Jeерен күс келзе де,
Жер алтайын такыбас.
Ыразы чек кубулган,

Ырымдап нени айдарың,
Келетен жанду немени
Келдирбей канай тударың?»
Кам айлына келеле,
Карыкчалду тым жаткан,
Кызарып ашкан кызыл күн
Түнгүр ошкош көрүнген.
Ак жылдысту тегери
Алып жүрген түнгүрдий.
Кыр бажында сары ай
Онын куулы көзиндий.
Канча жылга камдаган,
Байыганы онын жок.
Кара казан, жагыртык,
Кара килин кийим жок,
Қарган кам таңкылайт,
Кайра жүрүмин сананат.
Жес көстү түнгүрдин
Түнгүлдежи угулат.
А журт Советтин туразында
Жуун, куучын, тал-табыш,
Көзнөктө өчпөс от,
Қараңгуйда — жарыткыш.
Ликбез, комбед, биригү,
Совет жагнын жөптөри,
Қажы ла кижы ырысту
Болор деген сөстөри.
Камнын ээлү түнгүри
Қараңгуй кыпта тым турган.
«Қайран төрөл Совет жан!» —
Кычыруда айдылган.

1972 ж. сентябрь ай.

БАЖАЛЫҚТАР

Төрөл улус

Поэт керегинде кыска сөс	5	Журуктар
Алтайым	7	Жоныма айткан сөзім
Келер бйди сананып	8	Жеримниг кебери
Жегуниг маанызы	9	Адынг сениг ундылбас, нөкбрім
Аргонавтар чылап	11	Карагай
Ишмекчи кижі	12	Тул келиндер
Кузинзе оды	14	Адалык
Ленин	15	Үч мушкетер
Ленин сүри	16	Олүмигге блүм жегип
Апрель	19	Жанганы керегинде санаа
От эне	20	Уулчагыма айткан сөзім

Жуук ла ыраак жерлер

Сен ошкош алтай кыс	39	Күннүг-аганыг айлында
Семейдиг чөлинде	41	Кулер кыс
Чурапчыныг улузына	45	Амадуум жерлик аргымак	4
Кавказтыг кырлары	46	Домбраныг уни	55
Казах жеринде	48	Кочкор айда	57

Жалар одым, жалбыра

Турналарым	61	Энгирдеги алагыш	7
Агаштар	62	Ыжы сууныг жапында	7
Элегия	63	Адыгды адап каларым	7
Мен сени бедреп	64	Жүрек канады	7
Жодралар курчайт	65	«Орткө куйген агаштар ку-	7
Эске алынганы	—	балын»	7
Кайран жүрүм	67	«Качан да, качан да сен»	—
Күс	—	Эски школым	80
Жалар одым	69	Тыт жыгылза	81
Нөкбріме	70	Куштарым	82
Кызычагыма айткан сөзім	71	Төрөл улус	83
Карган журукчы	72	Эжим деп сөс	—

Откөн бйдөги жүрүмниг

Карган камныг түгүри (кичинек поэма)	87
--	----

АРЖАН (ВЛАДИМИР) ОИНЧИНОВИЧ АДАРОВ

АЛТАҒИ — ЗОЛОТАЯ ЗЕМЛЯ

Сборник стихов

На алтайском языке

Редактор С. С. Суразаков. Художник И. И. Ортоңулов. Художественный редактор В. И. Ортоңулова. Технический редактор М. Г. Шелепова. Корректор А. А. Чулчушева.

Сдано в набор 4/V 1976 г. Подписано к печати 9/VI 1976 г. Формат 70×100 1/32. Усл. печ. л. 3,87. Уч.-изд. л. 4. Бумага тип. № 1. Тираж 1000 экз. Заказ 2193. Цена 58 коп. АН 19436.

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-Алтайская типография: пр. Коммунистический, 27.

